

**ПРАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

ЯРА Олена Сергіївна

УДК 342.9: 347.771

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у *Науково-дослідному інституті публічного права*.

Науковий консультант – доктор юридичних наук, професорка
ГАЛУНЬКО Віра Миколаївна,
Одеський державний університет внутрішніх
справ, заступник декана Херсонського інституту.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
ДІДЕНКО Сергій Володимирович,
ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління
персоналом», директор Херсонського інституту;

доктор юридичних наук, професорка,
заслужений юрист України
ГУБАНОВА Тамара Олексіївна,
«Приватний вищий навчальний заклад
«Фінансово-економічний коледж»,
директор;

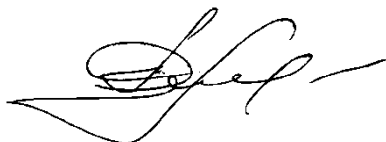
доктор юридичних наук, доцентка
МИСЬКІВ Леся Ігорівна,
Київський міжнародний університет,
професор кафедри міжнародного права та
порівняльного законодавства.

Захист відбудеться 27 вересня 2021 р. о 9.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.142.02 у ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у Міжнародному бібліотечно-інформаційному центрі ім. Ярослава Мудрого ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

Автореферат розіслано «25» серпня 2021 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Т. Б. Аріфходжаєва

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Конституція України проголошує, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава (ч. 1 ст. 1), в якій визнається і діє принцип верховенства права (ч. 1 ст. 8). Утвердження верховенства права шляхом забезпечення та захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина є основним обов'язком держави, а також основною сферою професійної діяльності представників правничих професій.

У сучасних умовах глобалізаційних перетворень, які відбуваються в усіх сферах суспільного життя, соціальну значущість вищої юридичної освіти неможливо переоцінити. Її основною метою є формування в особи правової свідомості та правової культури, а також загальних і спеціальних компетентностей, необхідних для ефективного здійснення діяльності у сфері застосування права, забезпечення основоположних прав і свобод людини і громадянина, розбудови та прогресивного розвитку державних інститутів. Наявність вищої юридичної освіти на законодавчому рівні визнається обов'язковою умовою зайняття відповідних посад в таких державних органах і установах, як суд, прокуратура, адвокатура, нотаріат, поліція, виконавча служба та багатьох інших, а також розцінюється як перевага при заміщенні посад в інших органах державної влади та місцевого самоврядування, правоохоронних органах, громадських організаціях тощо.

Наша держава завжди мала прогресивну систему вищої юридичної освіти, традиції розвитку якої своїм корінням сягають вищої школи Острозької (1576 р.), Замойської (1594 р.) та Києво-Могилянської (1632 р.) академій, а також юридичних факультетів Львівського (1661 р.), Харківського (1805 р.), Київського (1834 р.), Одеського (1865 р.) та Чернівецького (1875 р.) університетів. Сучасні тенденції розвитку університетської системи вищої юридичної освіти в Україні визначають майже 300 закладів вищої освіти усіх форм власності, на яких навчається понад сто тисяч студентів, що є абсолютним рекордом у порівнянні з іншими спеціальностями. З одного боку, розширення мережі закладів освіти, які здійснюють підготовку фахівців з вищою юридичною освітою, має цілий ряд переваг, адже без широкого класу фахівців-юристів неможливо досягнути успіхів в розбудові демократичної правової держави. Однак, з іншого боку, воно має і цілий ряд недоліків, основним з яких є зниження якості наданих освітніх послуг. Як відомо, далеко не всі випускники, які отримали диплом юриста, мають необхідний рівень знань і практичних навиків, є конкурентоспроможними як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку праці, готові та здатні долати виклики, що стоять перед глобалізованою правничою професією та сучасним демократичним суспільством.

Окрім зазначених вище, розвиток вітчизняної системи вищої юридичної освіти характеризується наявністю інших системних недоліків, а саме: 1) збільшення кількості непрофільних вищих закладів освіти, які здійснюють

підготовку здобувачів вищої освіти за юридичними спеціальностями; 2) невідповідність структурних змін в системі вищої юридичної освіти цивілізаційним викликам та загальним тенденціям розбудови національної правової системи загалом, й системи вищої освіти зокрема; 3) формалізований процес підготовки здобувачів вищої юридичної освіти, який не враховує потреби ринку споживачів юридичних послуг, а також потреби особистості, суспільства й держави; 4) неспроможність вищих закладів освіти оперативно долати більшість організаційних, технічних та правових проблем, які виникають у зв'язку із необхідністю надання освітніх послуг в дистанційному режимі, викликаною пандемією COVID-19; 5) проведення перманентних реформ в усіх сферах функціонування державних інституцій в цілому та у сфері вищої юридичної освіти зокрема, які негативно впливають на формування освітніх планів та програм підготовки здобувачів вищої юридичної освіти; 6) відсутність уніфікованого базового підходу до підготовки здобувачів вищої юридичної освіти; 7) наявність корупціогенних факторів в нормативно-правовому регулюванні процесу проведення державної атестації здобувачів вищої юридичної освіти; 8) неузгодженість архітектури національної системи вищої юридичної освіти загальновизнаним світовим моделям підготовки правників; 9) відсутність ефективного механізму реалізації таких фундаментальних засад організації освітнього процесу в вищих правничих навчальних закладах, як інституційна автономія, а також забезпечення академічної свободи й доброчесності тощо.

Звісно, це далеко не повний перелік проблем, які характеризують сучасний стан розвитку вітчизняної системи вищої юридичної освіти. Водночас, їх цілком достатньо для того, щоб зробити висновок про необхідність негайної розробки та впровадження в національну правову систему принципово нової структурної моделі модернізації вищої юридичної освіти. При цьому важливо, щоб така модель: по-перше, мала комплексний характер і охоплювала всі напрями підготовки майбутніх правників; по-друге, ґрунтувалась на системному підході до удосконалення структури, змісту, форм та методів організації навчального процесу у вищих юридичних закладах; по-третє, була орієнтованою на глобалізаційні виклики та задоволення сучасних потреб й інтересів суспільства у правничих професіях; по-четверте, враховувала сучасні світові тенденції розвитку вищої правничої освіти, зокрема такі як розширення ринку високорозвиненого людського капіталу, впровадження нових дидактичних принципів та дистанційних форм навчання, активний розвиток інноваційних технологій навчання та інтерактивних методів викладання, академічна мобільність та автономність тощо; по-п'яте, спиралась на загальновизнані міжнародні стандарти підготовки правників, європейські традиції вищої юридичної освіти та основоположні принципи Болонського процесу; по-шосте, забезпечувала безперервний професійний розвиток правників, доступність та різноманітність форм навчання протягом життя, перепідготовки та підвищення кваліфікації; по-сьоме, була націленою на патріотичне виховання здобувачів вищої юридичної освіти, розвиток у них

критичного мислення, засвоєння загальних правил професійної етики, усвідомлення істинної місії правничої професії для розвитку демократичної правової держави тощо.

Реалізація зазначених вимог, зважаючи на їх широту, складність та різнобічний характер, обумовлює необхідність проведення комплексного наукового дослідження, присвяченого всебічному аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти і спрямованого на розробку та обґрунтування комплексної моделі її реформування.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Питання удосконалення вітчизняної системи вищої юридичної освіти, а також підвищення якості підготовки правників завжди перебували у центрі уваги науковців різних галузей знань. Так, окремі аспекти зазначеної проблематики з позиції теорії адміністративного права, філософії права, теорії права, державного управління, психології та педагогіки вищої школи аналізували у своїх роботах, зокрема: В. Авер'янов, Є. Авер'янова, М. Ануфрієв, Т. Аріфходжаєва, О.М. Бандурка, О.О. Бандурка, В. Бачинін, Ю. Битяк, О. Бондаренко, Н. Бондарчук, І. Бородін, К. Бриль, І. Булик, О. Внукова, В. Галуцько, Н. Гітун, О. Гладкая, В. Гладуш, О. Голік, І. Голосніченко, С. Гончарук, К. Грищенко, В. Грохольський, Т. Губанова, В. Дейнека, С. Діденко, П. Діхтієвський, Г. Драйден, І. Драч, О. Жерновникова, І. Зайченко, В. Заросило, О. Зубчик, А. Іванищук, О. Капля, Т. Коломоєць, В. Колпаков, В. Кремінь, О. Кузьменко, В. Курило, Т. Кучера, О. Лебідь, Г. Лисенко, С. Лисенко, В. Литвиненко, О. Львова, П. Лютіков, М. Мартинов, А. Маслова, Р. Мельник, О. Музика-Стефанчук, К. Муравйов, Л. Насонова, А. Нашинець-Наумова, В. Пальчиков, Н. Пархоменко, Л. Подимова, А. Подоляка, О. Правоторова, В. Селюков, О. Скочиляс-Павлів, С. Сливка, М. Смокович, Т. Тарахонич, О. Терещук, І. Тикович, М. Фіцула, О. Хохленко, І. Хохлова, С. Цигульов, А. Шпак, В. Цимбалюк, В. Юровська, С. Яровий та багато інших. І хоча в роботах вказаних науковців питання адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні комплексно не аналізувались, саме вони лягли в основу дослідження базових категорій та окремих аспектів цієї проблематики.

Серед дисертаційних робіт, предметом дослідження яких є сфера публічного адміністрування вищої освіти загалом, та вищої юридичної освіти зокрема, в першу чергу варто зазначити докторську дисертацію М. Курка, в якій аналізується механізм адміністративно-правового регулювання вищої освіти в Україні, визначаються недоліки його функціонування та обґрунтовуються шляхи їх усунення¹. Окремі елементи системи адміністративно-правових засобів забезпечення права громадян на здобуття вищої освіти досліджувала І. Хохлова². О. Бондаренком було проаналізовано

¹ Курко М. Адміністративно-правове регулювання вищої освіти в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2010. 40 с.

² Хохлова І. Система адміністративно-правових засобів забезпечення права громадян на здобуття вищої освіти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Херсон, 2012. 18 с.

адміністративно-правові засади виховної діяльності у вищих навчальних закладах³, а М. Мартиновим – організаційно-правові засади управління юридичною освітою⁴. Дисертаційна робота Н. Губерської присвячена характеристиці адміністративних процедур у сфері вищої освіти⁵, а робота Л. Миськів – адміністративно-правовим засадам впровадження інклюзивної освіти⁶. Адміністративно-правовим засадам охорони права інтелектуальної власності у сфері освіти присвятив своє дослідження А. Шпак⁷. Водночас, не зважаючи на інтенсивність та широкий спектр наукових досліджень, присвячених різним аспектам професійної підготовки правників, у більшості з них розкриваються загальні, спеціальні чи суміжні виклики, а також не враховуються останні зміни, що відбулися в адміністративно-правовому забезпеченні публічного адміністрування вищої юридичної освіти, сучасні глобалізаційні виклики та потреби ринку праці.

Отже, низька якість професійної підготовки правників у вітчизняних вищих закладах освіти, необхідність докорінного перегляду парадигми змісту вищої юридичної освіти та реформування системи вищих закладів освіти, які здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти за юридичними спеціальностями, з одного боку, а також відсутність монографічних досліджень і наявність у цій сфері цілої низки доктринальних та законодавчих прогалин та невідповідностей, що призводять до порушення прав громадян на отримання вищої юридичної освіти, з іншого боку, обумовлюють актуальність, своєчасність і практичну необхідність науково-теоретичної розробки проблеми адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до основних принципів і вимог Комюніке Конференції міністрів країн Європи, відповідальних за сферу вищої освіти, «Загальноєвропейський простір вищої освіти – досягнення цілей» (м. Берген, 19–20 травня 2005 р.); Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII; «Плану заходів з реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 вересня 2013 р. № 686-р.; «Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та

³ Бондаренко О. Адміністративно-правові засади виховної діяльності вищих навчальних закладів України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Херсон, 2012. 19 с.

⁴ Мартинов М. Організаційно-правові засади управління юридичною освітою в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2012. 18 с.

⁵ Губерська Н. Адміністративні процедури у сфері вищої освіти: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. 37 с.

⁶ Миськів Л. Адміністративно-правові засади впровадження інклюзивної освіти в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 36 с.

⁷ Шпак А. Адміністративно-правова охорона права інтелектуальної власності у сфері освіти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 19 с.

молоді на 2016-2020 роки», затвердженої Указом Президента України від 13 жовтня 2015 р. № 580; «Концепції розвитку громадянської освіти в Україні», затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р; плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (ДР № 0115U005495).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб з урахуванням результатів узагальнення фундаментальних засад адміністративно-правового регулювання та публічного адміністрування вищої юридичної освіти в Україні, дослідження особливостей адміністративно-правового статусу основних суб'єктів правових відносин у сфері вищої юридичної освіти, аналізу європейського законодавства і практики його застосування, а також позитивного зарубіжного досвіду підготовки правників, обґрунтувати необхідність докорінного реформування вітчизняної системи вищих юридичних закладів та адміністративно-правових засад їх функціонування.

Для реалізації зазначеної мети, необхідно вирішити такі *завдання*:

- дослідити правову природу та визначити поняття адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні;
- надати характеристику основним елементам, які складають зміст адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні;
- проаналізувати різноманітні наукові підходи до визначення сутності адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти;
- обґрунтувати методологію аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні;
- виявити, узагальнити та класифікувати принципи адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні;
- розкрити сутність і зміст принципу студентоцентризму, визначити його місце та роль в системі спеціальних засад адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні;
- охарактеризувати основні елементи адміністративно-правового статусу студента (студентки) вищого юридичного навчального закладу України;
- з'ясувати особливості адміністративно-правового статусу науково-педагогічного працівника вищого юридичного закладу України;
- проаналізувати особливості адміністративно-правового статусу Міністерства освіти і науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти як суб'єктів публічного управління у сфері вищої юридичної освіти;
- з'ясувати адміністративно-правову природу нормативно-правових актів, як інструментів публічного адміністрування вищої юридичної освіти в Україні;
- визначити місце індивідуальних актів в системі інструментів публічного адміністрування вищої юридичної освіти в Україні;

- розкрити особливості ліцензування вищої юридичної освіти в Україні;
- з'ясувати недоліки та прогалини у сфері акредитації освітніх правових програм та обґрунтувати шляхи їх усунення;
- надати характеристику електронному врядуванню та окреслити загальні засади охорони прав інтелектуальної власності у сфері забезпечення вищої юридичної освіти в Україні;
- узагальнити європейський досвід забезпечення вищої юридичної освіти та визначити найбільш перспективні напрями його імплементації в національну правову систему;
- обґрунтувати шляхи удосконалення та підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані зі здійсненням публічного адміністрування вищої юридичної освіти в Україні.

Предмет дослідження – адміністративно-правове забезпечення вищої юридичної освіти в Україні.

Методи дослідження. Досягнення поставленої мети та вирішення окреслених завдань обумовило необхідність застосування цілої низки загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. В основі методології дослідження лежить *діалектичний* метод, за допомогою якого відбувалось усвідомлення наявних суперечностей в системі вищої юридичної освіти, правознавства та сучасного стану громадянського суспільства і держави, а також обґрунтовано наукову новизну найвищого рівня під час дослідження поняття, сутності та методології аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти, принципів загалом та принципу студентоцентризму, зокрема, змісту електронної юридичної освіти тощо (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1–2.3, 4.1). Метод *системного аналізу* дав змогу послідовно встановити структурні зв'язки між змінними елементами матерії вищої юридичної освіти; здійснити узагальнення та сформулювати висновки стосовно особливостей адміністративно-правового статусу суб'єктів правових відносин у сфері вищої юридичної освіти; розкрити зміст та специфіку основних інструментів публічного адміністрування у сфері вищої юридичної освіти (підрозділи 1.2, 2.2, 3.1, 3.3, 4.1, 4.5). Методи *редукціонізму і холізму* лежать в основі обґрунтування вищих узагальнених форм дослідження, а також в основі аргументації необхідності поглиблення гуманістичної спрямованості вищої юридичної освіти, що відповідає загальним закономірностям і цінностям ЄС, стандартам Болонського процесу, педагогіки вищої школи, галузі знань «Право» (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 3.2, 5.1). При визначенні основних напрямів удосконалення окремих елементів механізму адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти широко застосовувались методи *індукції і дедукції*: перші – лягли в основу наукового пошуку, що здійснювався за принципом «від одиничного до загального» і передбачав врахування специфіки підготовки юристів у вищих закладах освіти (підрозділи 1.2, 3.1–3.3, 4.2, 4.4); другі – у зворотній послідовності – за

принципом «від загального до конкретного», що передбачає імплементацію загальних закономірностей і принципів вищої освіти на сферу вищої юридичної освіти (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1, 2.2, 4.1, 5.1). Методи *аналізу і синтезу* застосовувались як інструмент розкладення складних дослідницьких явищ на окремі складові, їх дослідження та виведення на цій основі якісно нових узагальнень, що мають конкретний характер і зміст (підрозділи 1.1–1.3, 2.1–2.3, 3.1–3.3, 4.1, 4.2, 4.4, 4.5). *Формально-догматичний* метод наукового пізнання використовувався в усіх без винятку підрозділах дисертації для з'ясування правової природи, сутності та змісту основних наукових категорій і понять, а також для з'ясування змісту вітчизняного та європейського законодавства у т. зв. «чистій» формі (підрозділи 1.1–1.3, 2.1–2.3, 3.1–3.3, 4.1, 4.2, 4.4, 4.5, 5.1, 5.2). *Компаративістичний метод* дав змогу узагальнити європейський досвід адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти (підрозділ 5.1), а *методи правового прогнозування та юридичної техніки* – визначити найбільш перспективні напрями його імплементації в національну правову систему, а також обґрунтувати необхідність внесення низки змін і доповнень до чинного законодавства (підрозділ 5.2). *Соціологічні методи* використовувались під час збору та обробки даних проведеного соціологічного опитування (Додаток Б до дисертації).

Нормативно-правову базу дослідження складає Конституція України, Комюніке Бергенської Конференції про приєднання України до Болонського процесу, Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», інші законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти та науки України, проекти нормативно-правових актів, правові акти міжнародних організацій, законодавство зарубіжних країн тощо.

Емпіричну основу дисертаційної роботи складає узагальнена практика адміністративної діяльності Міністерства освіти та науки України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, адміністрацій закладів вищої освіти, інших суб'єктів публічного адміністрування у сфері вищої освіти, статистичні дані, аналітичні довідки, результати соціологічного опитування 678 респондентів із різних регіонів України (Додаток Б до дисертації).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є однією з перших в Україні монографічних праць, у якій комплексно, з використанням інструментарію сучасної методології наукового пізнання, урахуванням новітніх досягнень адміністративно-правової науки та правозастосовної практики, міжнародно-правових стандартів і позитивного зарубіжного досвіду здійснено комплексний аналіз проблеми адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні і на основі проведеного дослідження обґрунтовано авторське бачення концепції його подальшого розвитку, а також сформульовано ряд нових наукових положень та висновків, зокрема:

вперше:

– доведено необхідність впровадження в національний освітній простір європейського підходу до розуміння правової природи і соціального призначення адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні, як системи фундаментальних засад, інструментів публічного адміністрування та врегульованих нормами адміністративного права процедур, на підставі та в межах яких здійснюється діяльність суб'єктів публічної адміністрації у сфері підготовки здобувачів вищої освіти за юридичними спеціальностями у відповідності до європейських стандартів та з урахуванням сучасних потреб ринку споживачів юридичних послуг, а також створення належних умов для роботи і творчого розвитку науково-педагогічних працівників;

– узагальнено наукові підходи, що лежать в основі розуміння сутності адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти і на основі проведеного дослідження обґрунтовано його авторське бачення, що ґрунтується на органічному поєднанні глибинних вертикальних і горизонтальних публічно-сервісних, розпорядчо-виконавчих та освітньо-педагогічних зв'язків, загальнолюдських цінностей, соціокультурного феномену права, а також юридичної діяльності та науково-педагогічного процесу, заснованих на засадах реалізації синтетичної концепції освіти студентоцентристського спрямування, адміністративної діяльності суб'єктів публічного адміністрування сфери вищої юридичної освіти, науково-педагогічних працівників та інших учасників навчального і виховного процесів;

– з'ясовано, що в основі методології адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні мають лежати основні принципи, фундаментальні положення та категорії філософії природного права; з урахуванням цього доведено, що право на вищу юридичну освіту осіб, які мають закінчену середню освіту, необхідно розглядати як право, що надане їм від природи, а також право, що містить визначений для їхнього подальшого життя норматив поведінки; держава не може створювати перешкоди для реалізації особою такого права, а навпаки – повинна сприяти всебічному розвитку вітчизняної системи вищої юридичної освіти.

– обґрунтовано положення про те, що в сучасних умовах глобалізації правничої професії фундаментальним принципом адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні має стати принцип студентоцентризму, що визначає основні напрями адміністративної діяльності суб'єктів публічного адміністрування, на яких покладається забезпечення навчального і виховного процесів у сфері підготовки здобувачів вищої освіти за юридичними спеціальностями, з урахуванням провідної ролі та первинного значення прав, інтересів та потреб студентів перед іншими учасниками адміністративно-правових відносин;

– визначено правову природу та розкрито зміст електронної юридичної освіти, як спеціальної форми соціальної справедливості та зручного

інструменту здобуття спеціальних знань, умінь і навиків, що реалізується за допомогою використання інформаційно-телекомунікаційних технологій і передбачає обов'язковий наскрізний електронний супровід здобувачів вищої юридичної освіти, незалежне оцінювання їх знань, та визначення на цій основі подальших можливостей щодо продовження навчання на вищому освітньо-кваліфікаційному рівні чи працевлаштування, а також ґрунтується на широкому використанні дистанційних форм навчання та оцінювання знань, вирішення організаційних питань здобувачами вищої юридичної освіти через засоби електронного дистанційного спілкування із адміністрацією вищого закладу освіти та іншими суб'єктами публічного адміністрування сфери вищої юридичної освіти;

– сформульовано зміст основних напрямів, концептуальних засад та конкретних пропозицій, спрямованих на підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні шляхом внесення змін і доповнень до чинного законодавства з метою приведення його у відповідність до загальновизнаних європейських стандартів, зокрема щодо: розробки та впровадження адміністративно-правового інструментарію формування правової свідомості та правової культури в суспільстві, а також усвідомлення факту пропорційної залежності темпів прогресивного розвитку державних інститутів і стану забезпеченості основоположних прав і свобод людини і громадянина від обсягів та якості професійної підготовки правників; утвердження абсолютного права здобувачів вищої юридичної освіти, які навчаються на «добре» і «відміно», безперешкодно реалізовувати своє право на освіту незалежно від приватних матеріально-фінансових можливостей; наукового обґрунтування системи заходів публічного адміністрування, спрямованих на недопущення будь-яких порушень і обмежень прав громадян пов'язаних із розширенням сфери застосування методів і технологій ЗНО у сфері вищої юридичної освіти та ін.;

удосконалено:

– наукове тлумачення загальних принципів адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні, як первинних, стабільних об'єктивно зумовлених фундаментальних засад, на яких базується науково-дослідницька, педагогічна, виховна діяльність суб'єктів навчального процесу, а також адміністративна діяльність суб'єктів публічного адміністрування сфери вищої юридичної освіти, і основне призначення яких полягає у забезпеченні реалізації громадянами України їхнього права на здобуття вищої юридичної освіти, з одного боку, та публічного інтересу держави у задоволенні сучасних потреб й інтересів суспільства у правничих професіях – з іншого;

– розуміння адміністративно-правового статусу науково-педагогічного працівника закладу вищої юридичної освіти як основного суб'єкта правових відносин у сфері вищої освіти та безпосереднього організатора навчального і виховного процесів, завданнями якого є здійснення навчальної, методичної,

наукової, виховної та організаційної роботи із здобувачами вищої юридичної освіти;

- розуміння адміністративно-правового статусу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти як незалежного публічного органу, відповідального за розробку, впровадження і виконання закладами, які здійснюють підготовку здобувачів вищої юридичної освіти, стандартів освітньої правової діяльності та стандартів вищої юридичної освіти, формування експертних рад з правничих спеціальностей, схвалення порядків присудження наукових ступенів спеціалізованими вченими радами за напрямом і спеціальністю «Право»;

- теоретико-методологічне тлумачення адміністративно-правової природи видання нормативно-правових актів як одного з основних інструментів публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти, зміст якого формує правотворча підзаконна, адміністративно-розпорядча діяльність уповноважених суб'єктів, що спрямована на уточнення, деталізацію і конкретизацію законодавчих норм, які регулюють суспільні відносини у сфері вищої юридичної освіти, шляхом видання підзаконних нормативно-правових актів загальнообов'язкового характеру, дія яких поширюється на неперсоніфіковане коло осіб – учасників адміністративно-правових відносинах у сфері вищої юридичної освіти.

- характеристику особливостей дотримання ліцензійних умов вищими закладами освіти, які здійснюють підготовку юристів, основне місце серед яких відведено якості кадрового науково-педагогічного потенціалу, що безпосередньо залучається до забезпечення навчального процесу, а також обґрунтування необхідності підвищення такої якості шляхом збільшення частки науковців визначеної спеціалізації, яким присуджено науковий ступінь, що відповідає ліцензованим спеціальностям (кандидатів (докторів філософії у галузі права) та докторів юридичних наук), передбаченим освітньою програмою на відповідному рівні вищої юридичної освіти;

- наукову аргументацію практичної необхідності уточнення повноважень галузевої експертної ради з галузі знань 081 «Право» Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, зокрема в частині надання їй права змінювати оцінку експертної групи винятково в сторону покращення рівня відповідності на користь закладу вищої юридичної освіти, за умови надання останнім переконливих доказів, що свідчать про усунення виявлених експертами недоліків;

дістали подальшого розвитку:

- наукові положення щодо змісту адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти, як органічної сукупності закріплених нормами адміністративного права взаємопов'язаних та взаємообумовлених елементів (засад, стандартів, інструментів публічного адміністрування, адміністративних процедур тощо), за допомогою яких визначаються загальні, спеціальні та специфічні властивості вищої юридичної освіти, а також її місце

в системі публічного адміністрування загалом, та у вітчизняній системі вищої освіти зокрема;

- наукові положення, що характеризують сутність і зміст адміністративно-правового статусу студента (студентки) в Україні, зокрема його розуміння як юридично закріпленого (в тому числі з урахуванням основоположних принципів природного права) його (її) положення в навчальному і виховному процесах, а також в публічному адмініструванні, що ґрунтується на широких адміністративних правах та адміністративних обов'язках (основна складова), і забезпечується винятковою спеціальною дисциплінарною відповідальністю (додаткова складова);

- науково-теоретичні дослідження правової природи такого інструменту публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні, як видання індивідуальних актів, зокрема аналіз особливостей його застосування спеціальними суб'єктами публічної адміністрації в усіх сферах організаційно-правового, навчального, виховного, організаційного процесу у вищій правничій школі;

- наукове обґрунтування найбільш перспективних напрямів імплементації в національну правову систему позитивного європейського досвіду забезпечення вищої юридичної освіти, а також його розуміння як системи національних правил публічного адміністрування вищої юридичної освіти в європейських країнах, що ґрунтується на загальновизнаних принципах Болонського процесу, спрямована на перетворення європейського простору на територію юридичних знань без кордонів, а також передбачає надання студентам, науково-педагогічним працівникам і закладам вищої юридичної освіти широких гарантій свободи, академічної мобільності та інституційної автономності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовані у дисертаційному дослідженні висновки та узагальнення, а також сформульовані пропозиції і рекомендації мають науково-теоретичне і практичне значення, впроваджені і можуть бути використані у:

- *науково-дослідній сфері* – для подальшої теоретичної розробки питань, що пов'язані із здійсненням публічного адміністрування вищої освіти загалом, та адміністративно-правовим забезпеченням вищої юридичної освіти зокрема (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

- *правотворчій діяльності* – під час розробки проектів нових, та внесенні змін до діючих нормативно-правових актів, спрямованих на удосконалення адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні та приведення його у відповідність до загальновизнаних європейських стандартів (Додаток В до дисертації);

- *практичній діяльності* – для удосконалення адміністративної діяльності суб'єктів публічного управління вищою юридичною освітою, а також підвищення якості підготовки юристів в національних закладах вищої освіти (акти впровадження Юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України);

– *освітньому процесі* – під час розроблення та викладання навчальних дисциплін і спецкурсів («Адміністративне право України», «Кримінальне право України», «Порівняльне адміністративне право», «Актуальні проблеми адміністративного права та процесу», «Адміністративна реформа», «Педагогіка вищої школи» тощо), а також при укладанні підручників, навчальних посібників, розробці навчальних планів і програм (акти упровадження Юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України, Національної академії внутрішніх справ).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано здобувачкою самостійно, з використанням останніх досягнень теорії адміністративного права, загальної теорії права та науки конституційного права. Усі сформовані положення і висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень авторки. Усі публікації в межах дослідження здійснені без співавторства.

Апробація матеріалів дослідження. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, одержані узагальнення й висновки оприлюднено на науково-практичних конференціях, зокрема: «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Київ, 2018 р.), «Проблемні питання, досягнення та інновації фундаментальних та прикладних досліджень» (м. Київ, 2019 р.), «Пріоритети розвитку юридичних наук у ХХІ столітті» (м. Київ, 2019 р.), «Сучасні проблеми юридичної науки в Україні» (м. Київ, 2020 р.), «Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (м. Київ, 2020 р.), «Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього» (м. Дніпро, 2021 р.), «Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети» (м. Одеса, 2021 р.), «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Запоріжжя, 2021 р.), «Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у ХХІ сторіччі» (м. Київ, 2021 р.).

Публікації. Основні результати дисертації, висновки та пропозиції висвітлено у 30 наукових працях, серед яких: 1 монографія, 20 наукових статей, серед яких 16 опубліковано у фахових виданнях України, 4 статті – у наукових виданнях інших держав, а також 9 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, 5 розділів, логічно об'єднаних у 16 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 407 сторінок, з них основного тексту – 319 сторінок. Список використаних джерел налічує 424 найменування та займає 48 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність дисертаційного дослідження, розкрито його зв'язок із сучасними дослідженнями, науковими програмами планами, темами, грантами; сформульовано мету і завдання дослідження,

визначено його об'єкт та предмет; окреслено сферу використання загальнонаукових та спеціально юридичних методів і прийомів наукового пізнання; визначено наукову новизну роботи та її практичне значення; наведено дані про апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Поняття, зміст і сутність адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких розкрито правову природу, сутність і зміст забезпечення вищої юридичної освіти, а також окреслено авторське розуміння основних правових категорій і понять.

У підрозділі 1.1 *«Поняття адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні»* проаналізовано різноманітні наукові підходи до розуміння змісту таких понять, як «адміністративно-правове забезпечення», «вища освіта», «юридична освіта» та ін.; з'ясовано місце вищої юридичної освіти в національній системі вищої освіти та в системі підготовки правників, і на основі проведеного дослідження обґрунтовано авторську дефініцію поняття «адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні». Публічне забезпечення вищої освіти в Україні визначено як діяльність, що полягає у наданні студентам якісних знань відповідно до стандартів, що відповідають європейським; забезпеченні студентів та науково-педагогічних працівників необхідними навчально-дидактичними, інформаційними, матеріально-технічними, фінансовими та іншими ресурсами; наданні студентам, які не мають змоги забезпечити себе за рахунок приватної ініціативи, необхідної допомоги та підтримки.

Розкрито подвійну наукову природу вищої юридичної освіти як гуманітарної системи: з одного боку, вона розглядається як невід'ємна складова вищої освіти, що являє собою сукупність систематизованих знань, умінь, практичних навичок та інших компетентностей, здобутих у вищому закладі освіти, і які за своєю складністю є вищими, ніж ті, що здобуваються на рівні повної загальної середньої освіти; з іншого боку – як різновид спеціалізованої освіти, спрямованої на підготовку фахівців (правників), сфера професійної діяльності яких безпосередньо пов'язана із захистом прав, свобод та інтересів громадян, бізнесу, забезпеченням публічних інтересів держави і суспільства за допомогою різноманітних юридичних засобів.

Сучасну науково-педагогічну природу вищої юридичної освіти досліджено у нерозривному зв'язку із загальновизнаними стандартами і цінностями ЄС. Проаналізовано зміст Угоди про асоціацію України з ЄС в частині реформування та модернізації національної системи вищої освіти, визначення основних напрямів зближення у сфері вищої освіти з урахуванням принципів Болонського процесу, підвищення якості підготовки здобувачів вищої освіти, поглиблення співробітництва між закладами вищої освіти, забезпечення мобільності студентів і викладачів тощо.

Особливу увагу приділено дослідженню публічно-правових відносин, які складають зміст адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної

освіти в Україні. З урахуванням результатів проведеного дослідження, такі відносини запропоновано визначати як урегульовані адміністративно-процедурними нормами публічно-правові відносини, що виникають між державними суб'єктами публічного управління, з одного боку (Міністерство освіти і науки України, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, центральні органи виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні профільні ЗВО), та закладами вищої освіти, які здійснюють підготовку правників, з іншого боку, з приводу формування та реалізації державної політики у сфері вищої юридичної освіти.

Адміністративні правовідносини у сфері вищої правничої освіти, в залежності від їх змісту та соціальної спрямованості, диференційовано на кілька однорідних груп: 1) сервісні (ліцензування, акредитація освітніх програм; атестація наукових кадрів та інші); 2) управлінські (що виникають у зв'язку з необхідністю нормативно-правового врегулювання питань, пов'язаних із організацією та функціонуванням ЗВО за різними напрямками); 3) контрольні; 4) моніторингові.

Проаналізовано кількісні та якісні характеристики змісту вищої юридичної освіти, і на основі проведеного дослідження визначено такі особливості її адміністративно-правового забезпечення: 1) цілеспрямований характер, системна та організуюча орієнтація на реалізацію державної політики у сфері вищої освіти ЗВО, які здійснюють підготовку правників; 2) регламентація нормами адміністративно-процедурного характеру; 3) спрямованість на врегулювання сукупності різних за характером і змістом адміністративно-правових відносин; 4) обов'язкова участь в якості суб'єкта адміністративно-правового забезпечення відповідної державної інституції, яка має власні або делеговані повноваження у сфері формування та реалізації державної політики у сфері вищої юридичної освіти; 5) власна мета, цілі та завдання; 6) наявність широкого арсеналу адміністративно-правових інструментів, необхідних для досягнення мети; 7) здійснення з обов'язковим урахуванням вимог адміністративно-правових принципів; 8) спрямованість на всебічне, повне та об'єктивне забезпечення якості надання освітніх послуг у сфері вищої юридичної освіти.

Підрозділ 1.2 «Зміст адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні» присвячено з'ясуванню мети, характерних властивостей і рис адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти.

На підставі узагальнення результатів наукового аналізу доктринальних підходів до визначення загальної мети адміністративно-правового забезпечення, як наукової категорії, а також соціального призначення та цільової спрямованості вищої юридичної освіти, як специфічної сфери правового регулювання, обґрунтовано авторський підхід до розуміння мети адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти, яка зводиться до надання студентам галузі знань «Право» якісних знань та інших можливостей відповідно до європейських стандартів та з урахуванням

сучасних потреб ринку споживачів юридичних послуг, а також створення належних умов для роботи і творчого розвитку науково-педагогічних працівників.

Проаналізовано структуру та визначено основні елементи змісту адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти. Наведено аргументи на користь обґрунтування тези про те, що вагоме місце в структурі змісту адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти має відводитись таким інструментам публічного адміністрування, як ліцензування та акредитація правових спеціальностей вищої школи.

Особливу увагу приділено дослідженню характерних властивостей і специфічних рис адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти, які розкривають його сутність і соціальну спрямованість, а також дозволяють провести відмежування від публічного адміністрування інших напрямів освітньої діяльності. Обґрунтовано необхідність диференціації змісту адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти за різними критеріями. Так, за характером і рівнем адміністративно-правового регулювання усі заходи, які в своїй сукупності складають зміст адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти, класифіковано на правові, організаційно-правові, організаційні, освітньо-виховні, інформаційні та інші. За рівнем узагальнення в структурі змісту адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти визначено: 1) основоположні засади (концепції, доктрини і принципи); 2) адміністративно-правові відносини; 3) адміністративний інструментарій. В залежності від специфіки навчального процесу у змісті адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти виокремлено правові доктрини, принципи та різноманітні правові інститути.

Підрозділ 1.3 «Сутність адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти» присвячено визначенню та узагальненню об'єктивних глибинних чинників, які впливають на функціонування вищої юридичної освіти у суспільстві, а також визначають специфіку функціонування суб'єктів публічної адміністрації щодо її забезпечення.

Визначено особливості публічного управління та адміністрування у сфері вищої юридичної освіти і з урахуванням результатів проведеного дослідження обґрунтовано висновок про те, що саме завдяки з'ясуванню справжньої сутності адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти можливо встановити найважливіші глибинні зв'язки, що існують у сфері вищої юридичної освіти в Україні, а також визначити основні напрями адміністративної діяльності публічної адміністрації в зазначеній сфері. Для цілей з'ясування сутності адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти, останню запропоновано визначати як суспільно організований і унормований, в першу чергу нормами адміністративного права, процес передачі від науково-педагогічних працівників до студентів соціально значущого юридичного досвіду.

Наведено аргументи, які підтверджують тезу про те, що сучасне адміністративно-правове забезпечення вищої юридичної освіти рішуче відкидає авторитаризм у цій сфері публічного адміністрування у будь-яких його проявах і має базуватись на засадах демократії та гуманізму. Розкрито зміст трьох найбільш поширених концепцій освіти – гармонійної, плюралістичної та синтетичної, і на основі проведеного аналізу обґрунтовано висновок про те, що сучасна вітчизняна юридична освіта повинна бути студентоцентристською. Це означає, що основну увагу необхідно зосереджувати на забезпеченні прав та розвитку можливостей студентів, в той час як публічним інтересам в науково-педагогічному процесі відводиться забезпечувальна роль.

Проаналізовано характерні особливості реалізації студентоцентристського підходу в сфері адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні, основними з яких є такі: впровадження та розвиток в нормах адміністративного права фундаментальних принципів і положень природного права та Конституції України, що передбачають первинне значення прав, інтересів та потреб студента перед іншими учасниками освітнього процесу та суб'єктами публічного адміністрування; утвердження на рівні законів адміністративно-процедурних норм, які регулюють правовідносин між студентами, науково-педагогічними працівниками, іншими учасниками освітнього процесу та суб'єктами владних повноважень; визнання і повне панування у відносинах між студентом і суб'єктами публічної адміністрації принципу верховенства права, а між суб'єктами владних повноважень і студентами – принципу законності; здійснення правової та організаційної діяльності науково-педагогічних працівників, інших учасників навчального і виховного процесу та забезпечувальних суб'єктів публічної адміністрації на основі гармонічного поєднання публічно-управлінських та публічно-сервісних функцій, з урахуванням пріоритетної ролі останніх, та їх спрямованості на надання якісних освітніх й адміністративних послуг; широке використання суб'єктами навчального і виховного процесу можливостей як імперативного, так і диспозитивного методів правового регулювання.

Розділ 2 «Методологія аналізу та принципи адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких досліджено світоглядні методологічні цінності, з'ясовано та узагальнено вихідні засади та принципи адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні.

У підрозділ 2.1 *«Методологія аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні»* розкрито зміст філософсько-правових світоглядних засад і способів, як інструментів досягнення поставленої мети і завдань дослідження.

Надано характеристику обґрунтованим в адміністративно-правовій науці загальнотеоретичним підходам до розуміння сутності методології проведення наукових досліджень і на основі проведеного аналізу

обґрунтовано висновок про те, що методологію аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти складає сукупність прийомів і засобів дослідження, що застосовуються в науці адміністративного права як учення про методи пізнання та перетворення правових та інших джерел на нові узагальнення, висновки та наукову новизну, з урахуванням специфіки світоглядного осмислення освітнього середовища вищої юридичної школи та використання загальних і спеціальних способів наукового пізнання. Така методологія застосовується через вивірення й апробацію правил, норм, вимог розумової і практичної діяльності, що висвітлюють характерні властивості адміністративно-правових відносин у сфері вищої юридичної освіти.

Визначено структуру методології аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти, в рамках якої виокремлено філософську, загальнонаукову і спеціально-наукову складові, які об'єднані між собою численними вертикальними і горизонтальними зв'язками, що мають різну наукову, юридичну та педагогічну природу та виступають як способи перетворення джерел дослідження в наукову новизну, узагальнення та висновки.

Наведено аргументи на користь того, що методологія екзистенціалізму у чистому вигляді не може у повному обсязі задовольнити потреби адміністративно-правового аналізу вищої юридичної школи. При цьому наголошено, що студент-юрист – це не тільки творча особистість, але також і майбутній юрист (теоретик, практик, суб'єкт правотворчості), який має поважати норми права, дотримуватися їх особисто та вимагати (сприяти) їх дотримання іншими особами.

Доведено, що методологія прагматичності теж є вагомим чинником процесу навчання юристів, а також важливою складовою методології даного дослідження. Водночас, вона не є абсолютною, оскільки передбачає пристосування юриста до існуючого стану суспільних відносин, які в окремих випадках можуть мати протиправний характер.

З'ясовано, що методологія позитивізму, як спосіб наукового аналізу, широко застосовується у сфері адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. При цьому встановлено обставини, які унеможливають її застосування до усіх без винятку суспільних відносин у сфері вищої освіти, більшість з яких пов'язана із характером норм права (законодавства), що приймаються великою кількістю суб'єктів публічного адміністрування.

Окрему увагу приділено науковому осмисленню діалектичного матеріалізму як методології аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Зокрема наголошено, що його використання є незамінним при дослідженні складних неоднозначних фактів у їх запереченнях, єдності та боротьбі протилежностей, а також під час аналізу значних за обсягом джерел емпіричних даних з метою виявлення та

узагальнення переходу кількісних змін у сфері вищої юридичної освіти у якісні.

Підрозділ 2.2 «Принципи адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні» присвячено аналізу фундаментальних положень і засад, на яких базується діяльність суб'єктів публічного адміністрування у сфері правового регулювання вищої юридичної освіти в Україні. З цією метою узагальнено різноманітні наукові підходи до пояснення етимології та змісту таких категорій, як «принципи», «правові принципи», «принципи адміністративно-правового забезпечення», і з урахуванням результатів проведеного дослідження обґрунтовано авторське бачення системи принципів адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні.

Окрему увагу приділено виявленню, узагальненню та класифікації первинних засад, на яких ґрунтується адміністративна діяльність загальних і спеціальних суб'єктів публічного адміністрування у сфері вищої юридичної освіти. Наголошено, що в основі системи принципів адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні мають лежати не лише загальновизнані європейські цінності верховенства права, демократії, рівноправності, поваги до людської гідності, прав, свобод і законних інтересів людини загалом, та студентів і науково-педагогічних працівників зокрема, але також й абстрактна цінність вищої юридичної освіти, що полягає у забезпеченні практичних можливостей для усіх без винятку громадян України безпосередньо захищати свої права, свободи та законні інтереси, а також права, свободи та законні інтереси інших осіб, на засадах професійності або ж волонтерства.

Проаналізовано зміст загальних і спеціальних законодавчих актів, що регулюють суспільні відносини у сфері освіти, а також діяльність суб'єктів публічного адміністрування, і на підставі проведеного дослідження обґрунтовано авторський погляд на систему загальних принципів адміністративного права у сфері забезпечення вищої юридичної освіти. Розкрито сутність і зміст таких загальних принципів адміністративно-правового забезпечення сфери вищої юридичної освіти в Україні, як: людиноцентризм, верховенство права, забезпечення якості вищої юридичної освіти, сприяння сталому розвитку суспільства на засадах справедливості, міжнародної інтеграції системи вітчизняної вищої освіти у європейський простір із збереженням кращих і прогресивних національних правових традицій, професіоналізму та патріотизму публічних учасників навчального процесу.

У підрозділі 2.3 *«Студентоцентризм як провідний спеціальний принцип адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні»* основну увагу зосереджено на виявленні, узагальненні та описі об'єктивних засад первинності прав, інтересів та потреб здобувачів вищої правничої освіти перед іншими учасниками адміністративно-правових відносин у сфері вищої юридичної освіти.

Висунуто й доведено тезу про те, що принцип людиноцентризму у вищій юридичній освіті відіграє вирішальне значення під час визначення гуманістичних цінностей та орієнтирів соціалізації особистості в суспільстві, а також під час вибору найбільш адекватних шляхів задоволення освітніх потреб та очікувань, які стоять перед сучасною системою вищої юридичної освіти. Наголошено, що реалізація людиноцентристського підходу в юридичній освіті ґрунтується на розумінні людини як найвищої соціальної цінності. Ця концепція відображає соціальні та культурні реалії сучасної особистості, що характеризується високорозвиненим прогресивним мисленням, інноваційним типом культури та готовністю до інноваційної професійної юридичної діяльності.

Зазначено, що вихідні фундаментальні засади людиноцентризму уже знайшли своє нормативне закріплення у чинному освітянському законодавстві під загальною назвою «студентоцентроване навчання». Цей підхід до організації освітнього процесу передбачає: заохочення здобувачів вищої юридичної освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу; створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів студентів (здобувачів вищої юридичної освіти); забезпечення їм широких можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії; побудову освітнього процесу на засадах взаємоповаги і партнерства між учасниками освітнього процесу як під час отримання юридичних знань, так і під час здійснення виховного впливу тощо.

Проведено порівняльно-правовий аналіз сутності та правової природи таких наукових категорій, як «студентоцентризм» та «студентоцентроване навчання». На підставі проведеного аналізу зроблено висновок про те, що студентоцентризм має ширший зміст, адже він спрямований не тільки на «дію», але й на захист студентів, забезпечення прав, свобод та інтересів (потреб) яких покладається на суб'єктів публічного управління, науково-педагогічних працівників та інших суб'єктів освітньо-виховного процесу, а також на утвердження панівної ролі принципів верховенства права – у взаємовідносинах між студентами і суб'єктами публічної адміністрації, та законності – у взаємовідносинах між студентами та суб'єктами владних повноважень. Наведено аргументи на користь обґрунтування тези про те, що правова та організаційна діяльність суб'єктів публічної адміністрації має здійснюватися шляхом гармонійного поєднання: з одного боку, публічно-сервісної складової діяльності, що має пріоритетне значення і виражається в наданні освітніх та адміністративних послуг; а з іншого боку – публічно-управлінської складової.

Розділ 3 «Адміністративно-правовий статус суб'єктів правових відносин у сфері вищої юридичної освіти» складається з трьох підрозділів, у яких розкрито особливості адміністративно-правового статусу таких основних суб'єктів правових відносин у сфері вищої юридичної освіти, як студент (студентка) вищого юридичного навчального закладу, науково-педагогічний

працівник вищого юридичного закладу, Міністерство освіти і науки України та Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти.

У підрозділі 3.1 «Адміністративно-правовий статус студента (студентки) вищого юридичного навчального закладу в Україні» проаналізовано адміністративно-правове положення студента (студентки) вищого юридичного навчального закладу як основного суб'єкта правових відносин у сфері вищої юридичної освіти.

З'ясовано, що специфіка адміністративно-правового статусу студентів обумовлена цілою низкою особливостей, що характеризують соціально-педагогічне становище: по-перше, молоді людини, процес соціалізації якої передбачає набуття значної кількості загальних і спеціальних знань, умінь і навиків; по-друге, самодостатньої особистості, якій притаманні індивідуально сформований характер, світогляд, політичні, морально-естетичні, релігійні та інші уподобання.

Проаналізовано формально визначену законодавчу дефініцію здобувача вищої освіти як особи, яка навчається у ЗВО на певному рівні юридичної вищої освіти, з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації. Зазначено, що, незважаючи на свою лаконічність, воно є неповним, оскільки не відображає всю палітру юридичних, соціально-педагогічних та навчальних взаємозв'язків і взаємовідносин студентів у сфері вищої юридичної освіти.

Доведено, що адміністративно-правовий статус студента (студентки) вищого юридичного навчального закладу України має формуватись з урахуванням основних вимог такого спеціального принципу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти як студентоцентризм. Серед іншого, він передбачає надання студентам широких гарантій реалізації таких загальних прав, як право на навчання упродовж життя, академічну мобільність, отримання якісних освітніх послуг, справедливе та об'єктивне оцінювання результатів навчання, повагу до людської гідності, індивідуальну освітню траєкторію тощо. Серед спеціальних прав студентів проаналізовано зміст таких прав, як право на вільний вибір форм навчання, забезпечення безпечних і нешкідливих умов навчання, безоплатне користування усіма ресурсами вищого юридичного навчального закладу та публічними ресурсами держави і органів місцевого самоврядування, вибір навчальних дисциплін в межах встановленого обсягу, оскарження дій органів публічного адміністрування закладу вищої юридичної освіти та їх посадових осіб, педагогічних і науково-педагогічних працівників та інших. Додатково наголошено, що студентам мають бути гарантовані широкі інформаційно-статусні та фінансово-забезпечувальні права, зокрема право на отримання студентського електронного квитка, який надає їм певні соціальні та академічні пільги.

Висунуто й обґрунтовано тезу про те, що адміністративні права студентів не є вичерпними. В основу такого висновку покладено загальні положення теорії природного права, що передбачає надання студентам

широких можливостей, які визначені загальносвітовими цінностями, європейськими стандартами та вітчизняними традиціями.

Проаналізовано зміст основних обов'язків студента (студентки) вищого юридичного навчального закладу, зокрема таких як: повага до гідності, прав, свобод та законних інтересів усіх учасників освітнього процесу; дотримання етичних норм; відповідальне та дбайливе ставлення до власного здоров'я, здоров'я оточуючих, довкілля; дотримання академічної доброчесності та не допуску академічного плагіату тощо.

Доведено, що окрім прав та обов'язків, в структуру адміністративно-правового статусу студента (студентки) вищого юридичного навчального закладу має бути включено такий елемент, як дисциплінарна відповідальність. Наголошено, що спеціальна дисциплінарна відповідальність передбачає можливість відрахування студента (студентки) з вищого юридичного навчального закладу за ініціативою останнього лише у випадку невиконання індивідуального навчального плану, а також порушення умов договору, укладеного між закладом вищої освіти та особою, яка навчається, або фізичною (юридичною) особою, яка оплачує таке навчання.

Підрозділ 3.2 «Адміністративно-правовий статус науково-педагогічного працівника вищого юридичного закладу України» присвячено з'ясуванню сукупності адміністративних обов'язків і прав, гарантій та професійно-освітньої культури науково-педагогічних працівників вищих юридичних закладів України.

Доведено, що адміністративно-правовий статус науково-педагогічного працівника є похідним від правового статусу викладача та вченого, як більш загальних та універсальних категорій. На основі порівняння обґрунтованих в науковій літературі підходів, з'ясовано, що в найбільш загальному розумінні до викладачів необхідно прирівнювати усіх працівників освіти, які викладають навчальний предмет (дисципліну) та займають штатну посаду у ЗВО.

Проаналізовано вимоги, що висуваються до науково-педагогічних працівників вищих юридичних закладів, і з'ясовано, що такі працівники повинні мати високий рівень професійної компетентності та педагогічної культури, творчу спрямованість на майбутнє, стійку систему національних і загальнолюдських духовно-моральних цінностей, а також володіти державною та іншими мовами, навичками використання новітніх інформаційних технологій тощо. Визначено обов'язки власників ЗВО перед науково-педагогічними працівниками, зокрема в частині створення належних умов для якісного здійснення навчального процесу та матеріально-фінансового забезпечення.

Сформульовано авторську дефініцію поняття «адміністративно-правових обов'язків науково-педагогічного працівника вищого юридичного закладу» як сукупності визначених нормами адміністративного права зобов'язань перед студентами, суспільством та власниками ЗВО щодо якісного забезпечення навчального і виховного процесів та розвитку вітчизняної юридичної науки і правозастосовчої практики. Визначено систему адміністративних обов'язків

науково-педагогічних працівників вищих юридичних навчальних закладів, до якої включено такі зобов'язання: забезпечення викладання на високому науково-теоретичному і методичному рівнях; здійснення наукової діяльності в юридичній сфері; дотримання норм педагогічної етики та моралі; повага до гідності студентів та інших учасників навчального процесу.

Сформульовано авторську дефініцію поняття «адміністративних прав науково-педагогічного працівника вищого юридичного закладу», а також визначено їх систему, в основу якої покладено принцип академічної свободи, та право на захист професійної честі й гідності.

Проаналізовано систему гарантій адміністративно-правового статусу науково-педагогічного працівника вищого юридичного закладу. Доведено, що в основі гарантійного механізму мають лежати вимоги, які забезпечують створення належних умов для праці, підвищення кваліфікації, організацію побуту та відпочинку тощо.

Окрему увагу приділено характеристиці професійно-освітньої культури науково-педагогічних працівників вищих юридичних навчальних закладів, що знаходить свій прояв у самовдосконаленні, неповторній творчій індивідуальності, усвідомленні своєї унікальності та власної значущості в особистому, професійному та соціальному житті.

У підрозділі 3.3 *«Адміністративно-правовий статус Міністерства освіти і науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти»* розкрито адміністративні обов'язки та права спеціалізованих суб'єктів публічного адміністрування вищої юридичної освіти, які забезпечують реалізацію адміністративно-сервісних, публічно-управлінських та публічно-контрольних функцій.

Встановлено, що в чинному законодавстві адміністративні обов'язки та права Міністерства освіти і науки України і Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти традиційно розкриваються через категорію «повноваження». Доведено, що такий підхід є типовою помилкою законодавця, небезпека якої полягає у необґрунтованому поєднанні адміністративних зобов'язань суб'єктів публічного адміністрування у сфері вищої юридичної освіти (те, що вони мають робити) та їх адміністративних прав (те, що вони можуть робити), що підвищує ризик порушення прав, свобод і законних інтересів приватних осіб, а також є основною причиною ненавмисного порушення суб'єктами публічного адміністрування конституційного принципу, що зобов'язує їх діяти винятково у порядку та спосіб, визначених Конституцією і законами України. З урахуванням наведених аргументів обґрунтовується необхідність законодавчого визначення адміністративно-правового статусу Міністерства освіти і науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти через сукупність їх адміністративних обов'язків та прав.

Сформульовано авторські дефініції таких понять як «адміністративні права Міністерства освіти і науки України» та «адміністративні права Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти». Перші

визначаються як закріплена нормами адміністративного права міра дозволеної поведінки Міністерства освіти і науки України, що спрямована на виконання поставлених перед ним адміністративних обов'язків у сфері забезпечення прав та законних інтересів студентів, науково-педагогічних працівників, інших суб'єктів навчального і виховного процесу у вищих юридичних закладах, здійснення ліцензування та державного нагляду (контролю) за дотриманням ліцензійних умов у сфері вищої юридичної освіти, зокрема шляхом проведення планових та позапланових перевірок, з метою створення умов для інтеграції вітчизняної вищої юридичної освіти і науки у європейський освітній простір, приведення її у відповідність із загальновизнаними європейськими цінностями та стандартами Болонського процесу. Другі визначаються як закріплена нормами адміністративного права міра дозволеної поведінки Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти у сфері проведення ліцензійної експертизи, здійснення акредитації вищих юридичних закладів та правничих спеціальностей, скасування рішення спеціалізованих вчених рад, в тому числі за порушення вимог академічної доброчесності.

З урахуванням результатів проведеного аналізу адміністративних обов'язків, прав та гарантій діяльності Міністерства освіти і науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти обґрунтовано авторський підхід до розуміння сутності їх адміністративно-правового статусу, в основу якого покладено сукупність їхніх адміністративних обов'язків та наданих з метою їх виконання, адміністративних прав. Зокрема констатовано, що Міністерство освіти і науки України необхідно визначати як адміністративно-сервісний та публічно-управлінський орган у сфері вищої юридичної освіти, а Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти – як незалежний публічний орган здійснення контролю за якістю правничої освіти.

Розділ 4 «Інструменти публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні» складається з п'яти підрозділів, у яких розкрито сутність, зміст та особливості адміністративно-правового регулювання таких інструментів публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні як видання нормативно-правових та індивідуальних актів, здійснення ліцензування та акредитації освітніх правових програм, а також здійснення електронного врядування та охорона права інтелектуальної власності.

У підрозділі 4.1 *«Видання нормативно-правових актів як інструмент публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні»* розкрито сутність адміністративно-правової природи інструментів публічного адміністрування загалом та підзаконної розпорядчої правотворчості, що здійснюється загальними і спеціальними суб'єктами публічного адміністрування, зокрема.

Проаналізовано обґрунтовані в юридичній літературі наукові підходи до розуміння правової природи, характерних особливостей та різновидів інструментів правового забезпечення, і на основі проведеного дослідження

обґрунтовано авторську класифікацію сучасного інструментарію адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Встановлено, що інструменти адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти характеризуються такими специфічними ознаками: 1) спрямованість на реалізацію конституційного права людини на отримання освіти в цілому, та вищої юридичної освіти зокрема; 2) урегульованість нормами адміністративно-правових та індивідуальних актів, що в сукупності з прийомами і способами публічного управління забезпечують цілеспрямований характер діяльності у сфері адміністративно-правового регулювання вищої юридичної освіти; 3) закріплення нормативно-правовими актами як загальнодержавного, так і локального характеру; 4) наявність чіткої та нормативно визначеної процедури застосування; 5) спрямованість на забезпечення балансу публічних та приватних інтересів у сфері вищої юридичної освіти шляхом встановлення позитивних зобов'язань; 6) диспозитивна природа, що виражається у всебічній підтримці та сприянні розвитку принципу автономії ЗВО.

Доведено, що інструменти публічного адміністрування у сфері адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти необхідно розглядати як зовнішню форму прояву системи однорідних за своїм характером, сутністю та правовою природою адміністративних дій, які вчиняються загальними (Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України) та спеціальними (Міністерством освіти і науки України, Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, адміністрацією юридичних ЗВО) суб'єктами публічної адміністрації в межах їх законодавчо визначеної компетенції, і які спрямовані на забезпечення реалізації громадянами України, іноземцями та особами без громадянства їх права на якісну і доступну вищу юридичну освіту в Україні.

Обґрунтовано авторський погляд на систему сучасних інструментів публічного адміністрування вищої юридичної освіти в Україні, основними з яких названо: видання нормативно-правових актів; видання індивідуальних актів; ліцензування; акредитація; контроль (нагляд).

Надано загальну характеристику нормативно-правовим актам, які видаються суб'єктами публічного адміністрування вищою юридичною освітою; розкрито їх характерні риси та специфічні особливості; здійснено їх класифікацію та диференціацію за різноманітними критеріями; визначено їх недоліки, прогалини та суперечності, а також запропоновано найбільш перспективні напрями їх усунення. На підставі проведеного дослідження обґрунтовано висновок про те, що сьогодні правом видавати нормативно-правові акти у сфері публічного адміністрування вищої юридичної освіти в Україні наділене широке коло суб'єктів публічного управління. Як правило, такими актами затверджуються відповідні концепції, стратегії, положення, статuti та стандарти вищої правничої освіти.

Окрему увагу приділено характеристиці змісту постанов та інших нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, якими затверджено

положення і статуту спеціальних органів, які надають адміністративні послуги у сфері вищої юридичної освіти, а також здійснюють інші види виконавчо-розпорядчої діяльності в зазначеній сфері (ліцензування, акредитацію, контроль якості тощо).

У підрозділі 4.2 *«Видання індивідуальних актів як інструмент публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні»*, на підставі аналізу юридичної природи та характерних рис індивідуальної правотворчості, розкрито зміст такого інструменту публічного адміністрування у сфері забезпечення вищої юридичної освіти в Україні як видання індивідуальних актів.

Узагальнено обґрунтовані в юридичній літературі наукові підходи до характеристики актів індивідуальної правотворчості і на підставі проведеного дослідження з'ясовано, що в найбільш загальному розумінні індивідуальні акти являють собою адміністративні дії одностороннього волевиявлення суб'єктів публічного адміністрування, які мають зовнішнє спрямування і безпосередньо впливають на права та інтереси студентів, науково-педагогічних працівників та загалом на юридичні ЗВО. Доведено, що індивідуальний акт є основним загальним інструментом адміністративної діяльності спеціальних суб'єктів публічного адміністрування – Міністерства освіти і науки України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, керівництва юридичних ЗВО та факультетів.

Визначено та надано розгорнуту характеристику таким основним ознакам індивідуальних адміністративних актів, як винятково публічно-правова спрямованість, односторонність, індивідуальність, конкретність, зовнішня дія, здатність породжувати правові наслідки для суб'єктів навчального та виховного процесів у сфері вищої юридичної освіти. Наголошено, що прийняття індивідуальних адміністративних актів завжди призводить до виникнення, зміни чи припинення адміністративно-правових відносин у сфері вищої юридичної освіти.

Визначено та охарактеризовано основні напрями застосування індивідуальних адміністративних актів у сфері адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Зокрема, з'ясовано, що такими актами затверджуються концепції (плани) (наприклад, концепції розвитку юридичної освіти), а також результати ліцензування та акредитації; фіксуються такі юридичні факти як початок і закінчення навчання, призначення і звільнення науково-педагогічних працівників, присвоєння наукових ступенів та вчених звань, накладення адміністративних і спеціальних дисциплінарних стягнень тощо.

Підрозділ 4.3 *«Ліцензування як інструмент публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні»* присвячено дослідженню особливостей, підстав та порядку видачі юридичному ЗВО державного документу, що засвідчує його право здійснювати підготовку здобувачів вищої освіти за юридичними спеціальностями.

Визначено та охарактеризовано обставини, які обумовлюють необхідність обов'язкового ліцензування діяльності, пов'язаної із здійсненням закладами вищої юридичної освіти навчального та виховного процесу. Зокрема наголошено, що така діяльність спрямована на задоволення публічних інтересів та потреб на ринку юридичних послуг, а тому її здійснення має ґрунтуватись на рівних вимогах, забезпечувати отримання здобувачами вищої освіти мінімально встановленого обсягу юридичних знань, умінь та навиків правозастосування, що передбачає залучення до навчального і виховного процесів відповідної кількості науково-педагогічних та інших працівників, а також належного рівня матеріального, інформаційного, санітарно-медичного та іншого забезпечення.

Наведено аргументи на обґрунтування тези про те, що ліцензування вищої юридичної освіти необхідно розглядати як один із різновидів методів примусу в державному управлінні, що ґрунтується на обмеженні доступу до ринку вищої юридичної освіти у відповідності до певних критеріїв. Визначено та охарактеризовано умови й обставини, які впливають на обсяг і сферу застосування цього ринкового (адміністративного) засобу у публічному просторі загалом, та у сфері вищої юридичної освіти зокрема.

З'ясовано, що основною метою ліцензування вищої юридичної освіти є забезпечення прав та інтересів здобувачів вищої юридичної освіти, інтересів споживачів юридичних послуг (роботодавців), а також загального публічного інтересу. Проаналізовано ознаки ліцензування як одного з основних інструментів публічного адміністрування вищої юридичної освіти, а також як специфічного методу публічного контролю за даним видом освітньої діяльності. Наголошено, що органом ліцензування вищої юридичної освіти є центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки. Надано загальну характеристику адміністративно-правовому регулюванню ліцензування вищої юридичної освіти, а також визначено основні недоліки та прогалини профільного і спеціальних законів та підзаконних нормативно-правових актів цієї сфери.

Окрему увагу приділено характеристиці підстав і порядку здійснення ліцензування вищої юридичної освіти, визначенню недоліків, які існують в даній сфері публічного адміністрування, а також обґрунтуванню найбільш ефективних способів їх усунення.

У підрозділі 4.4 «Акредитація освітніх правових програм як інструмент публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні» визначено особливості здійснення незалежної перевірки якості знань здобувачів вищої юридичної освіти, а також підстав і порядку видачі закладу вищої юридичної освіти публічного документу, який надає право проводити державну атестацію випускників та видавати дипломи про вищу юридичну освіту державного зразка.

Проведено порівняльно-правовий аналіз таких юридичних категорій, як «ліцензування» та «акредитація», визначено їх спільні та відмінні риси. На підставі проведеного аналізу доведено, що акредитація освітніх правових

програм є похідною від ліцензування. Їх спільною ознакою є мета: забезпечення якості вищої юридичної освіти. Основна відмінність між ними полягає у термінах проведення: ліцензування здійснюється на початку освітньої діяльності, а акредитація – за її результатами.

Наголошено на формальному характері законодавчої норми про добровільний характер акредитації освітніх правових програм. Доведено, що на практиці її проведення є обов'язковим, оскільки вищий юридичний заклад, який не пройшов акредитацію, втрачає свою легітимність та позбавляється права проводити державну атестацію випускників і видавати їм дипломи про вищу юридичну освіту державного зразка.

З урахуванням результатів аналізу наукових підходів до розуміння сутності акредитації освітніх програм, а також норм вітчизняного і міжнародного законодавства сформульовано авторську дефініцію поняття «акредитація освітніх правових програм». Зокрема її запропоновано визначати як адміністративну процедуру, що здійснюється відповідними вітчизняними або ж національними органами країн-учасниць ЄС з метою засвідчення компетентності закладів вищої юридичної освіти на належному рівні здійснювати навчальний і виховний процес, а також надання оцінки якості отримуваних здобувачами вищої юридичної освіти знань, умінь і практичних навиків. Доведено, що за своєю адміністративною природою акредитація освітніх правових програм є інструментом забезпечення якості вищої юридичної освіти за кожним окремим рівнем навчання в ЗВО.

З урахуванням вагомої ролі, яка відводиться акредитації освітніх правових програм в механізмі публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти, наголошено, що процедура її здійснення має відповідати цінностям ЄС та стандартам і рекомендаціям щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG-2015). Детально проаналізовано законодавчо закріплену процедуру акредитації освітніх правових програм, основними етапами якої визначено: подачу заяви до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти; визначення складу експертної групи; проведення акредитаційної експертизи; розгляд експертного висновку галузевою експертною радою; прийняття Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти рішення; оскарження прийнятого рішення в адміністративному чи судовому порядку.

З'ясовано, що акредитація освітніх програм може здійснюватися як вітчизняними, так й іноземними акредитаційними агентствами, а також незалежними установами оцінювання і забезпечення якості вищої освіти. Повноваження вказаних суб'єктів не потребують додаткового підтвердження в Національному агентстві із забезпечення якості вищої освіти, що сприяє підтриманню високого рівня конкуренції в аналізованій сфері публічного адміністрування, а також сприяє практичній інтеграції цінностей ЄС та стандартів Болонського процесу у вітчизняний юридичний освітній простір.

Підрозділ 4.5 «Електронне врядування та охорона права інтелектуальної власності у сфері забезпечення вищої юридичної освіти в

Україні» присвячено характеристиці змісту електронної юридичної освіти, а також аналізу гарантій охорони права інтелектуальної власності у сфері забезпечення вищої юридичної освіти.

Наведено аргументи на користь необхідності визнання електронного врядування провідним комплексним інструментом публічного адміністрування у сфері вищої юридичної освіти в Україні. Доведено, що електронне врядування нерозривно пов'язане із прямою формою демократії та принципом соціальної справедливості, оскільки забезпечує широку реалізацію здобувачами вищої правничої освіти наданих їм можливостей під час вступу на навчання, продовження навчання на вищому освітньо-кваліфікаційному рівні, а також працевлаштування.

Встановлено, що основною метою електронного врядування у сфері вищої юридичної освіти в Україні є не лише покращення зручності навчання, але також і розширення сфери застосування принципу справедливості забезпечення відкритості та прозорості діяльності науково-педагогічних працівників, інших працівників, які забезпечують навчальний і виховний процеси, публічної адміністрації ЗВО, надання об'єктивної оцінки рівню знань, умінь та практичних навиків студентів, впровадження новітніх європейських стандартів у сферу вищої правничої освіти, широке залучення до цієї сфери суб'єктів громадянського суспільства тощо.

Окрему увагу присвячено аналізу сутності, змісту, правових підстав впровадження таких успішно реалізованих способів електронного врядування у сфері вищої юридичної освіти в Україні, як: створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти – (ЄДЕБО); утвердження ЗНО як невід'ємного елемента навчального процесу на перехідних етапах; забезпечення студентів доступними і зручними засобами дистанційного навчання та оцінювання рівня знань, умінь і практичних навиків; розширення сфери взаємодії здобувачів вищої правничої освіти з науково-педагогічними працівниками, викладачами та іншими суб'єктами публічного адміністрування за рахунок використання різноманітних технічних засобів електронного спілкування.

Розділ 5 «Європейський досвід та удосконалення адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні» складається з двох підрозділів, у яких узагальнено позитивний європейський досвід підготовки правників, а також обґрунтовано найбільш перспективні напрями підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні.

У підрозділі 5.1 «Європейський досвід забезпечення вищої юридичної освіти» проаналізовано досвід адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в державах-учасниках Болонського процесу.

Наведено аргументи, що підтверджують існування нерозривного взаємозв'язку і впливу Болонського процесу на формування усього європейського простору сучасної вищої юридичної освіти. Зазначено, що 19 травня 2005 р. на конференції міністрів освіти країн Європи у Бергені

(Норвегія), Міністр освіти і науки України С. Ніколаєнко підписав від імені України Болонську декларацію. Відтоді український освітній простір вищої юридичної освіти почав переходити на стандарти ЄС.

Доведено, що сьогодні більшість вимог Болонської системи навчання успішно імплементовано у вітчизняне законодавство. Саме тому є всі підстави стверджувати, що український простір вищої юридичної освіти став повноправним членом сім'ї понад сорока п'яти держав європейського освітнього об'єднання. Адже об'єднана Європа – це насамперед спільні знання, без будь-яких кордонів із визнанням наукових і освітянських здобутків однієї держави усіма іншими.

З'ясовано, що провідну роль в імплементації позитивного європейського досвіду в національну систему вищої правничої освіти відіграють юридичні університети, підготовка студентів в яких здійснюється за єдиними правилами оцінювання у кредитах ECTS. Також Болонський освітній процес передбачає лібералізацію вищої юридичної освіти, зокрема шляхом надання студентам права вибору значної кількості навчальних дисциплін, однак виключно за умови персональної відповідальності за прийняте рішення. Доведено, що окрім суто практичної цінності, застосування такого підходу сприяє формуванню в студентів навиків мистецтва прийняття рішень, підвищує рівень їх відповідальності за свою подальшу долю як свідомого громадянина та конкурентоспроможного професіонала.

Окрему увагу приділено з'ясуванню переваг Болонського процесу для науково-педагогічних працівників, зокрема таких, як забезпечення академічної мобільності, розширення можливостей для стажування, впровадження інших форм перейняття досвіду в європейських університетах.

Наголошено, що входження України до європейського освітнього простору не забезпечує автоматичного визнання вітчизняних дипломів (атестатів) в інших державах-учасниках Болонського процесу. Для того, щоб реалізувати це право, уряди країн-учасниць Болонського процесу мають виконати таку обов'язкову умову: укласти міжнародну двосторонню угоду про взаємне визнання документів про освіту, наукові ступені і вчені звання. З'ясовано, що на сьогодні зазначені угоди Україна уклала зокрема з Болгарією, Естонією, Польщею, Румунією, Францією. Також, певні умови висувуються безпосередньо до здобувачів вищої юридичної освіти: вони повинні пройти закріплену національним законодавством процедуру легалізації визнання диплому (атестата тощо) про вищу юридичну освіту.

Підрозділ 5.2 «Удосконалення адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні» присвячено обґрунтуванню концептуальних підходів до модернізації та реформування вітчизняної системи вищої юридичної освіти, а також визначенню конкретних пропозицій щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства, спрямованих на підвищення ефективності публічного управління та адміністрування вищої юридичної освіти в Україні.

Наведено аргументи на користь необхідності вжиття низки заходів щодо впровадження у суспільну свідомість як громадян, так і суб'єктів публічного управління європейської парадигми розвитку вищої правничої освіти, в основу якої покладено принцип прямої пропорційної залежності темпів розвитку громадянського суспільства, утвердження демократії та зміцнення основних демократичних інститутів від кількості та якості підготовки висококваліфікованих правників. З'ясовано, що професійні юристи можуть обіймати не лише такі класичні правничі посади, як судді, адвокати, прокурори, нотаріуси, слідчі, юридичні радники, але також працювати у багатьох суміжних сферах – в правоохоронних, митних, податкових, пенітенціарних органах тощо. Наявність ґрунтовних юридичних знань, а також навиків та вмінь у сфері правозастосування допоможе більш ефективно виконувати професійні функції широкому колу суб'єктів публічного правління та адміністрування – починаючи від Президента України, голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, членів Уряду, керівників центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, і закінчуючи рядовими співробітниками зазначених органів. Наявність вищої юридичної освіти стане у нагоді також і депутатам усіх рівнів, бізнесменам, журналістам, членам громадських організацій і навіть звичайним громадянам – для вирішення різноманітних побутових проблем, реалізації активної громадянської позиції тощо. З урахуванням наведених аргументів зроблено висновок про те, що будь-яке адміністративне обмеження кількості осіб, які прагнуть отримати вищу юридичну освіту, є не лише протиправним, але також і небезпечним для демократичної держави та громадянського суспільства. Визначено та обґрунтовано необхідність реалізації широкого переліку заходів, спрямованих на популяризацію вищої юридичної освіти. Зокрема, розроблено систему заходів стимулювання громадян України, які працюють в державах-учасниках Болонського процесу, дистанційно отримувати вищу юридичну освіту в Україні за адаптованими до законодавства цих країн навчальними програмами.

Висунуто й обґрунтовано тезу про доцільність впровадження в національну правову систему заходів фінансового забезпечення здобуття вищої юридичної освіти, які передбачають безперешкодне отримання такої освіти усіма студентами (студентками), незалежно від їх матеріально-фінансового становища. Наведено міркування, які свідчать про протиправний характер законодавчих положень, згідно яких ЗВО має право відраховувати студента (студентку) у разі невиконання ними (іншими приватними особами) тих положень контракту, які покладають на них обов'язок вчасно і в повному обсязі сплачувати за навчання. Якщо особа виконує усі інші вимоги контракту, навчається на «добре» і «відмінно», то фінансування навчання доцільно здійснювати із публічних джерел. З метою практичної реалізації такої пропозиції, сформульовано цілу низку змін і доповнень до чинного законодавства, які передбачають надання закладу вищої юридичної освіти, незалежно від форми власності, права звернутися до центрального органу

виконавчої влади, що здійснює державну політику у галузі вищої освіти, з вимогою компенсації витрат за навчання студентів другого і старшого курсів, які навчаються на «добре» і «відміно».

Окреслено переваги та недоліки впровадження в Україні на різних рівнях здобуття вищої юридичної освіти системи ЗНО. Зокрема, до переваг віднесено утвердження принципів рівності та справедливості, а також покращення якості підготовки правників. Основним недоліком визначено фактично «примусову» еміграцію потенційних студентів (студенток) з України до інших країн, система вищої юридичної освіти яких не передбачає ЗНО як обов'язкову умову вступу на навчання. Встановлено, що за приблизними підрахунками щороку понад шістдесят тисяч молодих працездатних громадян України виїжджає за кордон на навчання. При цьому більшість із них, працевлаштувавшись та асимілювавшись із суспільством країни перебування, залишається там на постійне проживання, що вкрай негативно впливає на і без того складну демографічну ситуацію в Україні. З урахуванням наведених аргументів, обґрунтовано необхідність внесення цілої низки змін і доповнень до механізму публічного адміністрування, що спрямовані на недопущення порушення права громадян на вищу юридичну освіту, які враховують об'єктивну дійсність ЗНО, як суспільної цінності.

Наголошено, що вітчизняна система вищої юридичної освіти не в повній мірі використовує увесь потенціал інституту ЗНО й визначено найбільш перспективні напрями розширення сфери позитивних можливостей його застосування. Зокрема, обґрунтовано необхідність впровадження в національний навчальний простір принципово нового адміністративно-правового механізму, що передбачає самостійне (без ліцензування та акредитації) здобуття вищої юридичної освіти на першому рівні навчання «бакалавр» із подальшим допуском до здачі відповідного ЗНО для вступу на другий рівень навчання «магістр».

Розроблено пропозиції, спрямовані на удосконалення публічного інструментарію легалізації акредитацій освітніх програм за спеціальністю 081 «Право». Зокрема обґрунтовано доцільність наділення правом здійснення такої акредитації визнаним іноземним акредитаційним агентством без подальшого обов'язкового вітчизняного підтвердження. З метою практичної реалізації такої пропозиції, сформульовано проект змін до Статуту Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, що передбачає його звільнення від обов'язків внесення відповідних відомостей в ЄДЕБО та покладання цих обов'язків на керівника ЗВО, що пройшов акредитацію.

Визначено основні напрями розширення публічного і міжнародного інструментарію взаємного автоматичного визнання дипломів про вищу юридичну освіту із державами-учасницями Болонського освітнього середовища. В їх основу покладено успішне складання тесту на знання державної мови рівня B2, та володіння розмовною державною мовою на рівні, необхідному для здійснення юридичної практики (наукової, науково-педагогічної діяльності). При цьому складання будь-яких інших іспитів на

знання іноземної мови не повинно проводитись, а має перевірятися винятково роботодавцем при прийомі на роботу. Наголошено, що запровадження такого підходу розширить можливості працевлаштування в Україні тих громадян, які отримали вищу юридичну освіту в іноземних державах-учасницях Болонської угоди.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення наукової проблеми, яка полягає в обґрунтуванні концептуальних теоретичних і практичних питань визначення сутності, змісту, основних напрямів реалізації та шляхів удосконалення адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. За результатами дослідження сформульовано, зокрема, такі висновки:

1. Визначено, що адміністративно-правове забезпечення вищої юридичної освіти – це система фундаментальних засад, інструментів публічного адміністрування та врегульованих нормами адміністративного права процедур, на підставі та в межах яких здійснюється діяльність суб'єктів публічної адміністрації у сфері підготовки здобувачів вищої освіти за юридичними спеціальностями у відповідності до європейських стандартів та з урахуванням сучасних потреб ринку споживачів юридичних послуг, а також створення належних умов для роботи і творчого розвитку науково-педагогічних працівників. Сформульовано поняття та надано характеристику основним рисам адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні.

2. Доведено, що зміст адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні – це органічна сукупність закріплених нормами адміністративного права взаємопов'язаних та взаємообумовлених елементів (засад, стандартів, інструментів публічного адміністрування, адміністративних процедур тощо), за допомогою яких визначаються загальні, спеціальні та специфічні властивості вищої юридичної освіти, а також її місце в системі публічного адміністрування загалом, та у вітчизняній системі вищої освіти зокрема.

Сформульовано мету адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні, яка зводиться до надання студентам галузі знань «Право» якісних знань та інших можливостей відповідно до європейських стандартів та з урахуванням сучасних потреб ринку споживачів юридичних послуг, а також створення належних умов для роботи і творчого розвитку науково-педагогічних працівників.

3. З'ясовано, що за своєю сутністю адміністративно-правове забезпечення вищої юридичної освіти ґрунтується на органічному поєднанні глибинних вертикальних і горизонтальних публічно-сервісних, розпорядчовиконавчих та освітньо-педагогічних зв'язків, загальнолюдських цінностей, соціокультурного феномену права, а також юридичної діяльності та науково-

педагогічного процесу, заснованих на засадах реалізації синтетичної концепції освіти студентоцентристського спрямування, адміністративної діяльності суб'єктів публічного адміністрування сфери вищої юридичної освіти, науково-педагогічних працівників та інших учасників навчального і виховного процесів. Для цілей з'ясування сутності адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти, останню запропоновано визначати як суспільно організований і унормований, в першу чергу нормами адміністративного права, процес передачі від науково-педагогічних працівників до студентів соціально значущого юридичного досвіду.

4. Констатовано, що методологія адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні – це сукупність прийомів і засобів дослідження, що застосовуються в науці адміністративного права як учення про методи пізнання та перетворення правових та інших джерел на нові узагальнення, висновки та наукову новизну, з урахуванням специфіки світоглядного осмислення освітнього середовища вищої юридичної школи та використання загальних і спеціальних способів наукового пізнання. Визначено структуру методології аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти, в рамках якої виокремлено філософську, загальнонаукову і спеціально-наукову складові, які об'єднані між собою численними вертикальними і горизонтальними зв'язками, що мають різну наукову, юридичну та педагогічну природу та виступають як способи перетворення джерел дослідження в наукову новизну, узагальнення та висновки.

5. Під принципами адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні запропоновано розуміти первинні, стабільні об'єктивно зумовлені фундаментальні засади, на яких базується науково-дослідницька, педагогічна, виховна діяльність суб'єктів навчального процесу, а також адміністративна діяльність суб'єктів публічного адміністрування сфери вищої юридичної освіти, і основне призначення яких полягає у забезпеченні реалізації громадянами України їхнього права на здобуття вищої юридичної освіти, з одного боку, та публічного інтересу держави у задоволенні сучасних потреб й інтересів суспільства у правничих професіях – з іншого. Вони базуються на європейських цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права, поваги до прав людей, студентів та науково-педагогічних працівників.

В системі принципів адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні виокремлено загальні та спеціальні принципи. Останні диференційовано на загальноосвітні принципи, спеціально-освітні принципи вищої школи та спеціальні принципи публічного адміністрування вищої юридичної освіти.

6. Розкрито сутність і зміст принципу студентоцентризму як основної спеціальної засади адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Зокрема, його запропоновано визначати як об'єктивну, загальну та стабільну вимогу у сфері вищої юридичної освіти, на якій

базується педагогічна, наукова та виховна діяльність спеціальних суб'єктів публічного адміністрування вищої юридичної освіти, що спрямована на втілення вищих гуманістичних цінностей сучасної освітньої соціалізації студентів, визнання первинності їх прав, свобод та інтересів (потреб) відносно викликів, що стоять перед ЗВО та іншими суб'єктами публічного адміністрування, і яка спрямована на свідоме заохочення студентів до освітнього процесу, створення для них зразкового освітнього середовища, побудову відносин на засадах взаємоповаги і партнерства між студентом та іншими учасниками освітнього і навчально-виховного процесів. Доведено необхідність законодавчого врегулювання змісту принципу студентоцентризму в Законі України «Про вищу освіту».

7. Адміністративно-правовий статус студента (студентки) вищого юридичного навчального закладу України визначено як юридично закріплене (в тому числі з урахуванням основоположних принципів природного права) його (її) положення в навчальному і виховному процесах, а також в публічно-правових відносинах, що забезпечується науково-педагогічними та іншими учасниками навчально-виховного процесу, шляхом реалізації спеціального студентоцентристського принципу публічного адміністрування. В його основі лежить соціально-педагогічний статус студентів, які під час навчального процесу набувають загальних і спеціальних юридичних знань, а під час виховної роботи – формують характер, світогляд, політичні й особисті уподобання. Адміністративно-правовий статус студента (студентки) вищого юридичного навчального закладу України ґрунтується на широких адміністративних правах та адміністративних обов'язках (основна складова), і забезпечується винятковою спеціальною дисциплінарною відповідальністю (додаткова складова).

8. Адміністративно-правовий статус науково-педагогічного працівника в Україні визначено як закріплене нормами адміністративного права його правове положення як основного суб'єкта правових відносин у сфері вищої освіти та безпосереднього організатора навчального і виховного процесів, завданнями якого є здійснення навчальної, методичної, наукової, виховної та організаційної роботи із здобувачами вищої юридичної освіти. Основними елементами структури адміністративно-правового статусу науково-педагогічного працівника визначено їхні адміністративні обов'язки і права, гарантії їх реалізації, а також професійно-освітню культуру.

9. Визначено особливості адміністративно-правового статусу основних суб'єктів публічного управління у сфері вищої юридичної освіти: Міністерства освіти і науки України, як адміністративно-сервісного та публічно-управлінського органу у сфері вищої юридичної освіти; та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти – як незалежного публічного органу здійснення контролю за якістю правничої освіти. В основу структури адміністративно-правового статусу вказаних органів покладено сукупність їхніх адміністративних обов'язків та наданих з метою їх виконання, адміністративних прав.

10. Обґрунтовано авторський погляд на систему сучасних інструментів забезпечення публічного адміністрування вищої юридичної освіти в Україні, основними з яких названо: видання нормативно-правових актів; видання індивідуальних актів; ліцензування; акредитація; контроль (нагляд).

Видання нормативно-правових актів, як інструмент забезпечення публічного адміністрування вищої юридичної освіти в Україні, визначено як правотворчу підзаконну, адміністративно-розпорядчу діяльність уповноважених суб'єктів (загальних та спеціальних), що спрямована на уточнення, деталізацію і конкретизацію законодавчих норм, які регулюють суспільні відносини у сфері вищої юридичної освіти, шляхом видання підзаконних нормативно-правових актів загальнообов'язкового характеру, дія яких поширюється на неперсоніфіковане коло осіб – учасників адміністративно-правових відносинах у сфері вищої юридичної освіти.

11. Констатовано, що індивідуальні акти, як інструмент забезпечення публічного адміністрування вищої юридичної освіти в Україні, – це адміністративні дії одностороннього волевиявлення суб'єктів публічного адміністрування (Міністерства освіти і науки України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, керівництва юридичних ЗВО), які мають зовнішнє спрямування і безпосередньо впливають на права та інтереси студентів, науково-педагогічних працівників та загалом на юридичні ЗВО, призводять до виникнення, зміни чи припинення адміністративно-правових відносин у сфері вищої юридичної освіти. Визначено та охарактеризовано такі основні ознаки індивідуальних адміністративних актів: винятково публічно-правова спрямованість, односторонність, індивідуальність, конкретність, зовнішня дія, здатність породжувати правові наслідки для суб'єктів навчального та виховного процесів у сфері вищої юридичної освіти. Окреслено сферу застосування індивідуальних актів як інструментів публічного адміністрування вищої юридичної освіти: затвердження концепцій (планів), результатів ліцензування та акредитації; фіксування юридичних фактів, таких як початок і закінчення навчання, призначення і звільнення науково-педагогічних працівників, присвоєння наукових ступенів та вчених звань, накладення адміністративних і спеціальних дисциплінарних стягнень тощо.

12. Ліцензування, як інструмент публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні, запропоновано визначати як один із різновидів методів примусу в державному управлінні, що передбачає застосування спеціальними суб'єктами публічної адміністрації (Міністерством освіти і науки України і Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти) адміністративних засобів обмеження доступу до ринку вищої юридичної освіти, з метою забезпечення прав та інтересів здобувачів вищої юридичної освіти, інтересів споживачів юридичних послуг (роботодавців), а також загального публічного інтересу шляхом залучення до навчального і виховного процесів відповідної кількості науково-педагогічних та інших працівників, а також дотримання належного рівня матеріального, інформаційного, санітарно-медичного та іншого забезпечення.

13. Під акредитацією освітніх правових програм, як одним із основних інструментів публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні, запропоновано розуміти адміністративну процедуру, що здійснюється відповідними вітчизняними або ж національними органами країн-учасниць ЄС з метою засвідчення компетентності закладів вищої юридичної освіти на належному рівні здійснювати навчальний і виховний процес, а також надання оцінки якості отримуваних здобувачами вищої юридичної освіти знань, умінь і практичних навиків. Доведено, що за своєю адміністративною природою акредитація освітніх правових програм є інструментом забезпечення якості вищої юридичної освіти за кожним окремим рівнем навчання в ЗВО.

14. З'ясовано, що електронне урядування у сфері вищої юридичної освіти – це новітня інтерактивна система публічного адміністрування в умовах інформаційного суспільства, що передбачає вільне розміщення й обмін інформацією, технологіями, методиками та навиками, за умови дотримання права інтелектуальної власності. Встановлено, що основною метою електронного врядування у сфері вищої юридичної освіти в Україні є не лише покращення зручності навчання, але також і розширення сфери застосування принципу справедливості забезпечення відкритості та прозорості діяльності науково-педагогічних працівників, інших працівників, які забезпечують навчальний і виховний процеси, публічної адміністрації ЗВО, надання об'єктивної оцінки рівню знань, умінь та практичних навиків студентів, впровадження новітніх європейських стандартів у сферу вищої правничої освіти, широке залучення до цієї сфери суб'єктів громадянського суспільства тощо.

Визначено такі основні засади охорони прав інтелектуальної власності у сфері забезпечення вищої юридичної освіти в Україні: глобальний захист права на комп'ютерні програми; недопущення академічного плагіату та академічної недоброчесності; дотримання права інтелектуальної власності на підручники та інші наукові й навчальні видання; організація навчального процесу винятково з використанням ліцензованого або вільного (Free Software) програмного забезпечення.

15. Узагальнено європейський досвід забезпечення вищої юридичної освіти та визначено найбільш перспективні напрями його імплементації в національну правову систему. Зокрема, доведено, що успішний європейський досвід забезпечення вищої юридичної освіти нерозривно пов'язаний з Болонським освітнім процесом, який передбачає: перетворення європейського простору в територію знань без кордонів із визнанням наукових і освітянських здобутків однієї держави усіма іншими; надання студентам права вибору значної кількості навчальних дисциплін, однак виключно за умови персональної відповідальності за прийняте рішення, що сприяє формуванню в студентів навиків мистецтва прийняття рішень, підвищує рівень їх відповідальності за свою подальшу долю; забезпечення студентам, науково-педагогічним працівникам і закладам вищої юридичної

освіти широких гарантій свободи, академічної мобільності та інституційної автономності тощо.

16. Обґрунтовано шляхи удосконалення та підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні шляхом формулювання засад та конкретних пропозицій щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства у контексті підвищення справедливості та ефективності вищої юридичної освіти в Україні, зокрема в таких напрямках: утвердження європейської парадигми розвитку вищої правничої освіти, в основу якої покладено принцип прямої пропорційної залежності темпів розвитку громадянського суспільства, утвердження демократії та зміцнення основних демократичних інститутів від кількості та якості підготовки висококваліфікованих правників; впровадження системи заходів фінансового забезпечення здобуття вищої юридичної освіти, які передбачають безперешкодне отримання такої освіти усіма студентами (студентками), незалежно від їх матеріально-фінансового становища; удосконалення механізму публічного адміністрування в частині недопущення порушення права громадян на вищу юридичну освіту з урахуванням об'єктивної дійсності ЗНО; нормативно-правового закріплення принципово нового адміністративно-правового механізму, що передбачає самостійне (без ліцензування та акредитації) здобуття вищої юридичної освіти на першому рівні навчання «бакалавр»; удосконалення публічного інструментарію легалізації акредитацій освітніх програм за спеціальністю 081 «Право» іноземним акредитаційним агентством; розширення публічного і міжнародного інструментарію взаємного автоматичного визнання дипломів про вищу юридичну освіту із державами-учасницями Болонського освітнього середовища за умови успішного складання тесту на знання державної мови рівня B2 та ін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Яра О. С. Адміністративно-правове забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Теорія і практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2021. 316 с.

Статті в наукових фахових виданнях України:

2. Яра О. С. Поняття адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 11. С. 207–211.
3. Яра О. С. Зміст адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 12. С. 188–193.
4. Яра О. С. Ліцензування, як інструмент публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Держава та регіони. Серія Право*. 2020. № 3 (69). Т. 3. С. 161–166.
5. Яра О. С. Сутність адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 4. С. 135–140.

6. Яра О. С. Принципи адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 5. С. 122–127.

7. Яра О. С. Студентоцентризм як провідний спеціальний принцип адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 6. С. 201–206.

8. Яра О. С. Адміністративно-правовий статус студентки (студента) – здобувача вищої юридичної освіти в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 7. С. 121–127.

9. Яра О. С. Адміністративно-правовий статус науково-педагогічних працівників вищих юридичних закладів України. *Юридична наука*. 2020. № 8. С. 117–122.

10. Яра О. С. Адміністративно-правовий статус Міністерства освіти і науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. *Юридична наука*. 2020. № 9. С. 200–204.

11. Яра О. С. Видання нормативно-правових актів, як інструмент публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 10. С. 172–176.

12. Яра О. С. До питання про підходи до розуміння поняття вищої освіти. *Юридична наука*. 2020. № 11. С. 188–193.

13. Яра О. С. Права, обов'язки та відповідальність науково-педагогічних працівників вищих юридичних закладів України. *Юридична наука*. 2020. № 12. С. 161–166.

14. Яра О. С. Акредитація освітніх правових програм як інструмент публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2020. № 48. Т. 2. С. 169–174.

15. Яра О. С. Методологія аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 3. С. 146–151.

16. Яра О. С. Індивідуальні акти, як інструменти публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 4. С. 133–137.

17. Яра О. С. Нормативно-правова основа діяльності вищих юридичних закладів України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 5. С. 144–148.

Статті в наукових виданнях інших держав:

18. Яра Е. С. К вопросу теорий философии права, на которых основывается методология исследования административно-правового обеспечения высшего юридического образования. *Право и политика*. 2019. № 3. С. 71–75 (Кыргызская Республика).

19. Яра Е. С. Философия человекоцентризма как методологическая основа формирования высшего юридического образования. *Право и политика*. 2019. № 4. С. 121–125 (Кыргызская Республика).

20. Яра Е. С. Студентоцентрированное обучение как новая парадигма высшего образования. *Право и Закон*. 2020. № 2. С. 163–167 (Кыргызская Республика).

21. Яра О. С. Електронне врядування та охорона права інтелектуальної власності у сфері забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *KELM*. 2020. № 3 (31). Vol. 3. С. 122–126 (Республіка Польща).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

22. Яра О. С. Категорійне визначення адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 14–15 листопада 2018 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2018. С. 34–36.

23. Яра О. С. Елементи адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Проблемні питання, досягнення та інновації фундаментальних та прикладних досліджень*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 9–10 лютого 2019 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2019. С. 38–40.

24. Яра О. С. Особливості внутрішніх чинників адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 17–18 липня 2019 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2019. С. 56–58.

25. Яра О. С. Людиноцентризм: логічна трансформація в студентоцентризм у сфері забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Сучасні проблеми юридичної науки в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 17–18 березня 2020 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 40–43.

26. Яра О. С. Деякі засади адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 15–16 вересня 2020 р.). К.: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 60–63.

27. Яра О. С. Морально-етичний клімат у професійній підготовці молоді (європейський досвід). *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 15–16 січня 2021 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2021. С. 79–81.

28. Яра О. С. До питання про юридичну природу ліцензування вищої юридичної освіти в Україні. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 22–23 січня 2021 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2021. С. 76–79.

29. Яра О. С. Досвід забезпечення вищої юридичної освіти у Великій Британії. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (Запоріжжя, 29–30 січня 2021 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2021. С. 99–102.

30. Яра О. С. Особливості адміністративно-правового статусу міністерства освіти і науки України. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI столітті: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 17–18 лютого 2021 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 29–31.

АНОТАЦІЯ

Яра О. С. Адміністративно-правове забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». – Київ, 2021.

У роботі здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення наукової проблеми, яка полягає в обґрунтуванні концептуальних теоретичних і практичних питань визначення сутності, змісту, основних напрямів реалізації та шляхів удосконалення адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні.

Сформульовано поняття адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні як системи фундаментальних засад, інструментів публічного адміністрування та врегульованих нормами адміністративного права процедур, на підставі та в межах яких здійснюється діяльність суб'єктів публічної адміністрації у сфері підготовки здобувачів вищої освіти за юридичними спеціальностями у відповідності до європейських стандартів та з урахуванням сучасних потреб ринку споживачів юридичних послуг, а також створення належних умов для роботи і творчого розвитку науково-педагогічних працівників..

Окреслено особливості адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні до яких віднесено: 1) цілеспрямований характер, системна та організуюча орієнтація на реалізацію державної політики у сфері вищої освіти ЗВО, які здійснюють підготовку правників; 2) регламентація нормами адміністративно-процедурного характеру; 3) спрямованість на врегулювання сукупності різних за характером і змістом адміністративно-правових відносин; 4) обов'язкова участь в якості суб'єкта адміністративно-правового забезпечення відповідної державної інституції, яка має власні або делеговані повноваження у сфері формування та реалізації державної політики у сфері вищої юридичної освіти; 5) власна мета, цілі та завдання; 6) наявність широкого арсеналу адміністративно-правових інструментів, необхідних для

досягнення мети; 7) здійснення з обов'язковим урахуванням вимог адміністративно-правових принципів; 8) спрямованість на всебічне, повне та об'єктивне забезпечення якості надання освітніх послуг у сфері вищої юридичної освіти

Визначено особливості публічного управління та адміністрування у сфері вищої юридичної освіти. Узагальнено наукові підходи, що лежать в основі розуміння сутності адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти і на основі проведеного дослідження обґрунтовано його авторське бачення, що ґрунтується на органічному поєднанні глибинних вертикальних і горизонтальних публічно-сервісних, розпорядчо-виконавчих та освітньо-педагогічних зв'язків, загальнолюдських цінностей, соціокультурного феномену права, а також юридичної діяльності та науково-педагогічного процесу.

На основі проведеного аналізу теорії природного обґрунтовано висновок про те, що методологію аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти складає сукупність прийомів і засобів дослідження, що застосовуються в науці адміністративного права як учення про методи пізнання та перетворення правових та інших джерел на нові узагальнення, висновки та наукову новизну, з урахуванням специфіки світоглядного осмислення освітнього середовища вищої юридичної школи та використанням загальних і спеціальних способів наукового пізнання. З'ясовано сутність, зміст та обґрунтовано класифікацію принципів адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Обґрунтовано положення про те, що в сучасних умовах глобалізації правничої професії фундаментальним принципом адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні має стати принцип студентоцентризму.

Визначено зміст та надано характеристику основним елементам адміністративно-правового статусу студента (студентки) та науково-педагогічного працівника ЗВО України. Проаналізовано особливості адміністративно-правового статусу Міністерства освіти і науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти як суб'єктів публічного управління у сфері вищої юридичної освіти.

З'ясовано адміністративно-правову природу підзаконних нормативно-правових актів як інструментів публічного адміністрування вищої юридичної освіти в Україні. Визначено місце індивідуальних актів в системі інструментів публічного адміністрування вищої юридичної освіти в Україні. Розкрито особливості ліцензування вищої юридичної освіти в Україні. Визначено недоліки та прогалини у сфері акредитації освітніх правових програм та обґрунтувати шляхи їх усунення.

Визначено правову природу та розкрито зміст електронної юридичної освіти, як спеціальної форми соціальної справедливості та зручного інструменту здобуття спеціальних знань, умінь і навиків, що реалізується за допомогою використання інформаційно-телекомунікаційних технологій і передбачає обов'язковий наскрізний електронний супровід здобувачів вищої юридичної

освіти, незалежне оцінювання їх знань, та визначення на цій основі подальших можливостей щодо продовження навчання на вищому освітньо-кваліфікаційному рівні чи працевлаштування, а також ґрунтується на широкому використанні дистанційних форм навчання та оцінювання знань, вирішення організаційних питань здобувачами вищої юридичної освіти через засоби електронного дистанційного спілкування із адміністрацією вищого закладу освіти та іншими суб'єктами публічного адміністрування сфери вищої юридичної освіти.

Узагальнено європейський досвід забезпечення вищої юридичної освіти та визначено найбільш перспективні напрями його імплементації в національну правову систему. Обґрунтувати шляхи удосконалення та підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, акредитація освітніх правових програм, Болонський процес, вища юридична освіта, електронне врядування, здобувач вищої юридичної освіти, інструменти публічного адміністрування вищої юридичної освіти, ліцензування, науково-педагогічний працівник, студентоцентризм, суб'єкти публічного управління.

АННОТАЦИЯ

Яра А. С. Административно-правовое обеспечение высшего юридического образования в Украине. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – ЧАО «Высшее учебное заведение «Межрегиональная Академия управления персоналом». – Киев, 2021.

В работе осуществлено теоретическое обобщение и предложено новое решение научной проблемы, которая заключается в решении концептуальных теоретических и практических вопросов сущности, содержания и реализации административно-правового обеспечения высшего юридического образования в Украине.

Сформировано понятие административно-правового обеспечения высшего юридического образования в Украине как системы принципов, инструментов и процедур, осуществляемых субъектами публичной администрации на основе норм административного права, с целью предоставления студентам качественных знаний и других возможностей, в соответствии с европейскими стандартами Болонского процесса.

Раскрыто содержание административно-правового обеспечения высшего юридического образования в Украине. Установлено и обобщенно сущность административно-правового обеспечения высшего юридического образования как главных связей в контексте общечеловеческих ценностей, социокультурного феномена права, юридической деятельности и научно-педагогического процесса.

На основе теории естественного права сформировано методологию анализа административно-правового обеспечения высшего юридического образования в Украине, как совокупность приемов исследования и учения о методах познания, преобразования административно-правовых отношений на основу мировоззренческого осмысления высшей юридической образовательной среды в научную новизну, обобщения и выводы. Выяснено и классифицировано принципы административно-правового обеспечения высшего юридического образования в Украине. Сосредоточено внимание на формировании принципа студентоцентризма, как главного специального принципа, на котором базируется административная деятельность всех публичных субъектов.

Установлено административно-правовой статус студента (студентки) и научно-педагогического работника юридического ВУЗ Украины. Раскрыто административно-правовой статус Министерства образования и науки Украины и Национального агентства по обеспечению качества высшего образования. Выяснено административно-правовую природу подзаконных нормативно-правовых актов как инструментов публичного администрирования высшего юридического образования в Украине. Раскрыто научные положения издание индивидуальных актов, лицензирования и аккредитации высшего юридического образования в Украине.

Сформировано систему содержания электронного юридического образования как формы социальной справедливости и удобства получения высшего юридического образования. Обобщено европейский опыт обеспечения высшего юридического образования, который неразрывно связан с Болонским процессом.

Предложены направления и конкретные предложения изменений и дополнений в законодательство по совершенствованию административно-правового обеспечения высшего юридического образования в Украине.

Ключевые слова: административно-правовое обеспечение, аккредитация образовательных правовых программ, Болонский процесс, высшее юридическое образование, электронное управление, соискатель высшего юридического образования, инструменты публичного администрирования высшего юридического образования, лицензирование, научно-педагогический работник, студентоцентризм, субъекты публичного управления.

SUMMARY

Yara O. S. Administrative and legal and support for higher legal education in Ukraine. – *Qualifying paper published as manuscript.*

Thesis for Doctoral Degree in the specialty 12.00.07 – Administrative Law and Process; Financial Law; Informational Law. – Private Joint-Stock Company “Higher education institution “Interregional Academy of Personnel Management”. – Kyiv, 2021.

The Thesis provides theoretical generalization and proposes a new solution to the scientific problem, which is to substantiate the conceptual theoretical and practical issues of determining the nature, content, main areas of implementation and ways to improve the administrative and legal support of higher legal education in Ukraine.

The concept of administrative and legal support for higher legal education in Ukraine has been proposed; it is the system of fundamental principles, tools of public administration, regulated by the rules of administrative law procedures, on the basis and within the limits of which the activities of subjects of public administration in the area of training of candidates for higher education in legal specializations in accordance with the European standards and taking into account the current needs of the market of consumers of legal services are carried out, as well as the creation of appropriate conditions for the work and creative development of scientific and pedagogical workers.

The peculiarities of administrative and legal support for higher legal education in Ukraine have been outlined, in particular: 1) purposeful nature, systemic and organizational orientation on the implementation of State policy in the area of higher education in the establishments of higher education, which trains lawyers; 2) regulation by the rules of administrative and procedural nature; 3) focus on addressing the diversity of administrative and legal relations different in nature and content; 4) compulsory participation as a subject of administrative and legal support for the relevant State institution, which has its own or delegated powers in the area of formation and implementation of State policy in the area of higher legal education; 5) its own purpose, goals and objectives; 6) the availability of a wide arsenal of administrative and legal instruments necessary to achieve the goal; 7) mandatory implementation with requirements of administrative and legal principles; 8) focus on comprehensive, complete and objective quality assurance of educational services in the area of higher legal education.

The peculiarities of public management and administration in the area of higher legal education have been identified. The scientific approaches underlying the understanding of the essence of administrative and legal support of higher legal education have been summarized. On the basis of the conducted research its author's view of the latter, which is based on organic combination of deep vertical and horizontal public service, administrative and executive and educational-pedagogical relations, universal values, socio-cultural phenomenon of law, as well as legal activities and scientific and pedagogical process, has been substantiated.

Based on the analysis of natural theory, it has been substantiated that the methodology of analysis of administrative and legal support for higher legal education is a set of techniques and tools used in the science of administrative law as a doctrine of teaching about learning and transforming legal and other sources into new summarizations, conclusions and scientific novelty, taking into account the specifics of the worldview of the educational environment of higher law school and the use of general and specific methods of scientific knowledge. The essence, content and classification of the principles of administrative and legal support of

higher legal education in Ukraine have been clarified. It has been substantiated that under modern conditions of globalization of legal profession the principle of student-centrism should become the fundamental one.

The content and features of the main elements of the administrative and legal status of the student and the scientific and pedagogical worker of the Free Economic Zone of Ukraine are determined. The peculiarities of the administrative and legal status of the Ministry of Education and Science of Ukraine and the National Agency for Higher Education Quality Assurance as the actors of public administration in the area of higher legal education have been analyzed.

The administrative and legal nature of by-laws as tools of public administration of higher legal education in Ukraine has been clarified. The place of individual acts in the system of tools of public administration of higher legal education in Ukraine has been determined. The features of licensing of higher legal education in Ukraine have been revealed. The shortcomings and gaps in the area of accreditation of educational legal programs have been identified and ways to eliminate them have been proposed.

The legal nature and content of e-legal education has been revealed; it is specific form of social justice and a convenient tool for acquiring special knowledge, skills and abilities, which is implemented through the use of information and telecommunications technologies and provides mandatory through electronic accompaniment of applicants for higher legal education, independent evaluation of their knowledge, and determining further opportunities for continuing education at the highest educational level or employment, as well as based on the widespread use of distance learning and assessment, resolving organizational issues with the administration educational institution and other subjects of public administration in the field of higher legal education by means of electronic distant learning.

The European experience of providing higher legal education has been summarized and the most perspective directions of its implementation in the national legal system have been determined. The ways to improve and increase the efficiency of administrative and legal support of higher legal education in Ukraine have been proposed.

Keywords: administrative and legal support, accreditation of educational legal programs, Bologna process, higher legal education, e-government, higher legal education, tools of public administration of higher legal education, licensing, scientific and pedagogical workers, student-centrism, public administration entities.

Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 1,9.
Підписано до друку 18.08.2021. Замовлення 239.

Надруковано в «МП Леся».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.

«МП Леся»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: (066) 60-50-199, (098) 455-41-17
E-mail: lesya3000@ukr.net